

DEPARTEMENT
LANDBOUW & VISSERIJ

Evaluatieplan

GLB 2023 - 2027

INHOUD	2
AFKORTINGEN	4
1. INLEIDING	6
2. DOELSTELLINGEN EN EVALUATIENODEN	7
2.1. ALGEMENE NODEN EN DOELSTELLINGEN VAN HET VLAAMSE EVALUATIEPLAN	7
2.2. SPECIFIEKE EVALUATIENODEN	9
3. EVALUATIEKADER	23
3.1. INLEIDING	23
EVALUATIETHEMA 1: BEDRIJFSINKOMEN, VEERKRACHT EN DE BIJDRAGE INKOMENSSTEUN (SPD.01)	23
EVALUATIETHEMA 2: MARKTGERICHTHEID, CONCURRENTIE EN KETENPOSITIE (SPD.02 EN SPD.03)	29
EVALUATIETHEMA 3: KLIMAAT, MILIEU EN BIODIVERSITEIT (SPD.04, 05 EN 06)	34
EVALUATIETHEMA 4: JONGE LANDBOUWERS (SPD.07)	49
EVALUATIETHEMA 5: LOKALE PLATTELANDSONTWIKKELING (SPD.08)	51
EVALUATIETHEMA 6: MAATSCHAPPELIJKE VERWACHTINGEN INZAKE VOEDSEL EN GEZONDHEID (SPD.09)	54
EVALUATIETHEMA 7: KENNIS EN INNOVATIE - HORIZONTALE DOELSTELLING (AGRICULTURAL KNOWLEDGE AND INNOVATION SYSTEMS (AKIS)	59
EXTRA EVALUATIETHEMA: LEADER TOEGEVOEGDE WAARDE	63
EXTRA EVALUATIETHEMA: GENDERGELIJKHEID	65
OVERKOEPELEND EVALUATIE: O.A ADMINISTRATIEVE VEREENVOUDIGING, EFFICIËNTIE, RELEVANTIE, COHERENTIE, EU TOEGEVOEGDE WAARDE	67
4. TIJDLIJN	71
4.1. TIJDSKADER VOOR EVALUATIES	71
4.2. INDICATIEVE PLANNING	71
5. DATA EN INFORMATIE	75
5.1. DATA BESCHIKBAARHEID - OVERZICHT DATABRONNEN	75
5.2. INSTITUTIONELE AFSPRAKEN	78
5.3. HIATEN IN GEGEVENS (DATA GAPS)	78

6. BESTUUR EN COÖRDINATIE	79
6.1. REGELINGEN VOOR MONITORING EN EVALUATIE	79
6.2. BELANGRIJKSTE ORGANEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN	80
7. IN KAART BRENGEN VAN BELANGHEBBENDEN	84
7.1. OVERZICHT VAN DE BELANGRIJKSTE BELANGHEBBENDEN	84
7.2. INDELING VAN DE BELANGHEBBENDEN	86
8. COMMUNICATIE EN OPVOLGING	89
8.1. CONTINUE ACTIES	89
8.2. TIJDELIJKE ACTIES	90
8.3. OPVOLGING VAN EVALUATIEACTIVITEITEN	90
9. MIDDELEN, TECHNISCHE BIJSTAND EN CAPACITEITSOPBOUW	91
9.1. ADMINISTRatieve CAPACITEIT (PERSONELE MIDDELEN)	91
9.2. TECHNISCHE BRONNEN – DATA EN IT	91
9.3. ONDERSTEUNING EN CAPACITEITSOPBOUW	91

Afkortingen

ABC	Agrobusiness complex
ABS	Algemeen Boerensyndicaat
AKIS	Agricultural Knowledge and Innovation Systems
AMCRA	Antimicrobial Consumption and Resistance in Animals
AMKM	Agromilieuklimaatmaatregel
ANB	Agentschap voor Natuur en Bos
APR	Annual performance review/Jaarlijks Prestatie Verslag
BB	Boerenbond
BBL	Bond Beter Leefmilieu
BFA	Belgian Feed Association
BISS	Basisinkomenssteun voor duurzaamheid (Basic Income Support for Sustainability)
BO	Beheersovereenkomst
BV OECO	Belgische Vereniging voor Onderzoek en Expertise voor de Consumenten Organisaties
CIS	Gekoppelde steun (Coupled Income Support)
CRISS	Complementary Redistributive Income Support for Sustainability/Aanvullende herverdelende inkomenssteun voor duurzaamheid
Dept. LV	Departement Landbouw en Visserij ¹
Dept. OMG	Departement Omgeving
DG AGRI	Directoraat-Generaal Landbouw en Plattelandsontwikkeling
EC	Europese Commissie
Eco.	Ecoregeling
EIP	European Innovation Partnerships
EMAV	Emissiemodel Ammoniak Vlaanderen
ESVAC	European Surveillance of Veterinary Antimicrobial Consumption
EU	Europese Unie
FADN	Farm Accountancy Data Network
FOD	Federale overheidsdienst
GDP	Gross Domestic Product
GLB/CAP	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid/Common Agricultural Policy
GMO	Gemeenschappelijke marktordening
HRI	Harmonised Risk Indicators
INBO	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
KLE	Kleine Landschapselementen
LAG	Local Action Group
LEADER	Liaisons entre actions de développement de l'économie rurale
LMN	Landbouwmonitoringsnetwerk
LOS	Lokale Ontwikkelingsstrategie
LPIS	Land Parcel Identification System
LU/GVE	Livestock Units/Grootvee Eenheden

---

¹ Het Departement Landbouw en Visserij verandert van 1 januari 2024 naar Agentschap Landbouw en Zeevisserij. Doorheen de volledige tekst moet "Departement Landbouw en Visserij" of "Dept. LV" vanaf 1 januari 2024 gelezen worden als "Agentschap Landbouw en Zeevisserij".

LULUCF	Land Use, Land Use Change and Forestry
MAP	Mestactieplan
MC	Monitoringscomité
Mina	Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen
NPI	Niet-productieve Investerings
OVAM	Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij
PAS	Programmatorische Aanpak Stikstof
PDPO	Programma voor Plattelandsontwikkeling
PMEF	Performance Monitoring and Evaluation Framework/Gemeenschappelijk monitoring- en evaluatiesysteem
PO	Producenten Organisatie
RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
SALV	Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij
SERV	Sociaaleconomische Raad van Vlaanderen
Statbel	Statistics Belgium
Ugent	Universiteit Gent
UNIZO	Unie voor Zelfstandige Ondernemers
VAC	Vlaams Agrarisch Centrum
VAR	Vlaamse Arbeidsberekening
VBT	Verbond Belgische Tuinbouwcoöperaties
VEKA	Vlaams Energie- en Klimaatagentschap
VILT	Vlaams infocentrum land- en tuinbouw
VLIF	Vlaams Landbouwinvesteringsfonds
VLM	Vlaamse Landmaatschappij
VMM	Vlaamse Milieumaatschappij
VPO	Afdeling Vlaams Planbureau voor Omgeving
VRN	Vlaams Ruraal Netwerk
VTE	Voltijdsequivalenten
WEI+	Water Exploitation Index Plus

1. Inleiding

Het Vlaamse GLB Strategisch Plan (GLB-SP) is van start gegaan in 2023 en loopt tot 2027. Om inzicht te krijgen in (de impact van) het uitgevoerde GLB-beleid zijn doordachte, coherente evaluatieactiviteiten noodzakelijk. Dit Evaluatieplan vormt de basis en het kader voor de evaluatieactiviteiten in kader van het GLB-SP 2023-2027.

Eenzijds is het belangrijk dat er aangetoond kan worden welke vooruitgang en resultaten geboekt worden door het GLB-SP. Dit is noodzakelijk voor het verantwoorden van de gebruikte middelen en voor de communicatie tussen de GLB-beheerautoriteit, de betrokken overheidsinstanties en de verschillende stakeholders (incl. de Europese Commissie). Anderzijds is het ook noodzakelijk om lessen te kunnen trekken uit het gevoerde GLB-beleid. Dit is in functie van het huidige beleid dat, waar relevant en nodig, bijgestuurd kan worden en het toekomstig beleid, dat met behulp van degelijke evaluaties onderbouwd kan worden.

De doelstelling van dit Evaluatieplan is om tijdig essentiële informatie te verzamelen over de benodigde gegevens, middelen, stakeholders, capaciteitsopbouw, etc. nodig voor een succesvolle evaluatie van het GLB-SP. Tegelijkertijd dient dit EP als een belangrijk communicatiemiddel over de evaluaties naar de verschillende belanghebbenden. In meer detail, de doelstellingen van dit plan zijn:

- Het opstellen en beschrijven van evaluatieactiviteiten die tegemoetkomen aan de (specifieke en horizontale) doelstellingen van het GLB-SP en zullen zorgen voor voldoende informatie om de voortgang van het GLB-SP voldoende op te volgen.
- Coördineren van de uitvoering van de evaluaties
- Voor de verschillende evaluatieactiviteiten:
  - Identificeren en beschrijven van benodigde indicatoren en databronnen
  - Identificeren en beschrijven van hiaten in de gegevens en ontwikkelen van strategieën om deze hiaten op te vangen
  - Identificeren en beschrijven van een optimaal verdeling van middelen en tijd
- Het aantonen van hoe de evaluatiebevindingen effectief zullen worden opgevolgd en gecommuniceerd aan relevante belanghebbenden.
- Het aantonen hoe het GLB-SP zal voorzien in voldoende capaciteitsopbouw bij de verschillende belanghebbenden.

In de volgende hoofdstukken worden deze aspecten dieper behandeld.

Het evaluatieplan wordt uiterlijk 1 jaar na de goedkeuring van het Vlaams GLB-SP door de Europese Commissie voor advies voorgelegd aan het Monitoringscomité van het GLB-SP. Daarna zal jaarlijks aan de hand van bijlagen aan dit plan een stand van zaken gegeven worden.

2. Doelstellingen en evaluatienoden

2.1. Algemene noden en doelstellingen van het Vlaamse evaluatieplan

Het belang van een grondige evaluatie van het Strategisch Plan (GLB-SP) wordt beschreven in Artikel 140 van de GLB Basisverordening (EU) 2021/2115 en Artikel 2(e) van de Uitvoeringsverordening (EU) 2022/1475.

Dit Evaluatieplan (EP) zal uitvoering geven aan de minimumvereisten voor een evaluatie van het GLB-SP overeenkomstig Uitvoeringsverordening (EU) 2022/1475. Dit houdt in de:

- Identificatie van de evaluatiedoelstellingen en -behoeften
- Identificatie en beschrijving van de betrokken actoren en hun verantwoordelijkheden in het evaluatieproces
- Beschrijving van de coördinatie tussen actoren en de beheersstructuur van het evaluatieproces
- Raming van het tijdschema van de evaluatieactiviteiten en voorbereiden activiteiten
- Beschrijving van de mechanismen voor de monitoring van de evaluatieactiviteiten en het gebruik van de resultaten daarvan
- Beschrijving van de middelen die nodig zijn om alle activiteiten tijdig en op tijd uit te voeren
- Beschrijving en tijdschema van de activiteiten op het gebied van technische ondersteuning en capaciteitsopbouw die nodig zijn om het evaluatieplan uit te voeren

Overeenkomstig met Uitvoeringsverordening (EU) 2022/1475 zullen we elke specifieke doelstelling (SpD) en de horizontale doelstelling (zie

Tabel 1: Overzicht van de Specifieke en Horizontale doelstellingen van het GLB-SP) ten minste één keer tijdens de programmeringsperiode evalueren. Voor iedere doelstelling zal een evaluatie gebeuren aan de hand van de volgende evaluatiecriteria:

- **Effectiviteit:** bij de analyse van de doeltreffendheid wordt nagegaan hoe succesvol het optreden van GLB-SP is geweest in het bereiken van de doelstellingen.
- **Efficiëntie:** bij efficiëntie wordt gekeken naar de middelen die door een interventie zijn gebruikt voor de gegeven veranderingen die door de interventie worden gegenereerd.
- **Relevantie:** relevantie heeft betrekking op de relatie tussen de doelstellingen en noden op het moment van de introductie van de interventie, en tijdens de implementatie ervan
- **Coherentie:** bij de evaluatie van coherentie wordt gekeken naar hoe goed verschillende interventies, EU/internationaal beleid of nationale/regionale/lokale beleidselementen samenwerken.
- **EU Toegevoegde waarde:** bij toegevoegde waarde van de EU wordt gekeken naar veranderingen die het gevolg zijn van de EU-interventie, boven wat redelijkerwijs verwacht had kunnen worden van nationale acties door de lidstaten.

Om invulling te geven aan het luik van efficiëntie kent het EP een thematische opbouw waarbij de verschillende evaluatiethema's één of meerdere aspecten van het GLB-SP omvatten. Deze thema's zijn telkens gekoppeld aan één of meerdere specifieke- of horizontale doelstellingen van het GLB-SP of aan overkoepelend aspecten van het GLB-SP. De criteria efficiëntie, relevantie, coherentie en EU toegevoegde waarden worden onder een apart thema besproken.

Tabel 1: Overzicht van de Specifieke en Horizontale doelstellingen van het GLB-SP

- SpD.01:** Het bieden van steun met het oog op een leefbaar bedrijfsinkomen en veerkracht van de landbouwsector in de hele Unie, ten behoeve van een grotere voedselzekerheid voor de lange termijn, van een meer diverse landbouw, en van een economisch duurzame landbouwproductie in de Unie
- SpD.02:** Vergroting van de marktgerichtheid en het concurrentievermogen van landbouwbedrijven voor zowel de korte als de lange termijn, onder meer door meer aandacht voor onderzoek, technologie en digitalisering
- SpD.03:** Verbeteren van de positie van de landbouwers in de waardeketen
- SpD.04:** Bijdragen tot matiging van en aanpassing aan klimaatverandering, onder meer door de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen en meer koolstof vast te leggen, en duurzame energie te bevorderen
- SpD.05:** Bevordering van de duurzame ontwikkeling en het efficiënte beheer van natuurlijke hulpbronnen zoals water, bodem en lucht, onder meer door de afhankelijkheid van chemische middelen te verkleinen
- SpD.06:** Bijdragen tot het tot staan brengen en ombuigen van biodiversiteitsverlies, tot versterking van ecosysteemdiensten en tot de instandhouding van habitats en landschappen
- SpD.07:** Het aantrekken en vasthouden van jonge landbouwers en andere nieuwe landbouwers en bevordering van duurzame bedrijfsontwikkeling in plattelandsgebieden
- SpD.08:** Bevordering van de werkgelegenheid, groei, gendergelijkheid, waaronder deelname van vrouwen in het boerenbedrijf, sociale inclusie en lokale ontwikkeling in plattelandsgebieden, ook in de circulaire bio-economie en de duurzame bosbouw
- SpD.09:** Beter inspelen door de landbouw van de Unie op de maatschappelijke verwachtingen inzake voedsel en gezondheid, onder meer wat betreft hoogkwalitatief, veilig en voedzaam voedsel dat op duurzame wijze is geproduceerd, en voorts vermindering van de voedselverspilling, verbetering van het dierenwelzijn, en bestrijding van antimicrobiële resistentie
- Horizontale doelstelling:** De sector moderniseren door kennis, innovatie en digitalisering in de landbouw en in plattelandsgebieden te stimuleren en te delen, en het benutten daarvan bevorderen

2.2. Specifieke evaluatienoden

Naast de hierboven beschreven algemene noden en doelstellingen werden voor het EP ook een aantal specifieke evaluatienoden geïdentificeerd. In overeenstemming met de richtlijnen van de "Evaluation helpdesk" werd hiervoor vertrokken vanuit de interventielogica van het GLB-SP. Vanuit de interventielogica werden alle aspecten waarop via het Vlaamse GLB-SP wordt ingezet afzonderlijk geïdentificeerd en gekoppeld aan specifieke evaluatie elementen. Deze evaluatie elementen werden gegroepeerd onder algemene evaluatienoden. Deze oefening leidde tot 17 specifieke evaluatienoden. Hierna werden de verschillende interventies gekoppeld aan deze evaluatienoden. Conform met de

interventiologica van het GLB-SP werd dit voornamelijk gebaseerd op de directe linken tussen de interventies en de verschillende aspecten binnen de interventiologica. Echter, voor de volledigheid werden sommige evaluatienoden breder gedefinieerd/omschreven waardoor ook extra linken naar interventies gelegd konden worden. Deze evaluatie elementen en noden werden op meerdere punten afgestemd met de relevante beheersdiensten van de verschillende interventies en stakeholders.

Hieronder worden de specifieke evaluatienoden, de gekoppelde evaluatie elementen en de gekoppelde maatregelen in meer detail besproken.

Evaluatienood 01. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het bedrijfsinkomen in de Vlaamse landbouwsector

---

Omschrijving:

Vershillende factoren zorgen er voor dat Vlaamse landbouwers niet correct vergoed worden en dat hun inkomen en inkomensstabiliteit onder druk komen te staan. Via verschillende maatregelen in het GLB-strategische plan willen we dit marktfalen opvangen en bijdragen aan een duurzaam, stabiel inkomen voor landbouwers. Ook willen we ervoor zorgen dat de verdeling van de steun gebeurt op een manier dat deze terecht komt bij de landbouwers die dit het meest nodig hebben. Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van de evolutie van inkomen en inkomensvariatie
- Evaluatie van de verhouding van landbouwinkomen met de rest van de economie
- Evaluatie van het aandeel van de inkomenssteun in het inkomen van de landbouwers
- Evaluatie van de (her)verdeling van de inkomenssteun naargelang bedrijfsgrootte en bedrijfstype, inclusief de bijdrage van convergentie, capping, CRISS (Aanvullende herverdelende inkomenssteun voor duurzaamheid), definitie actieve landbouwer, ...
- Evaluatie van de verdeling van de inkomenssteun naar kwetsbare landbouwbedrijven en -sectoren (jonge landbouwers, zoekkoeien, ...)

Interventies:

- Aanvullende inkomenssteun jonge landbouwer
- BISS (Basis inkomenssteun)
- CIS (Gekoppelde steun)
- GMO (Gemeenschappelijke marktordening) - Groenten en fruit
- Herverdelende betaling

Evaluatienood 02. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan de veerkracht van Vlaamse landbouwbedrijven

---

Omschrijving:

Landbouwbedrijven kampen met een groot aantal economische, ecologische, sociale en institutionele uitdagingen (lage en volatiele prijzen, positie van de landbouwer in de keten, internationale concurrentie, extreme weersomstandigheden, klimaatverandering, milieu, natuur, vergrijzing en generatiewissel, visie en houding van consument/burger, handelsboycot, veranderingen in de regelgeving, ...). Binnen het GLB-SP wordt met meerdere instrumenten ingezet op het verbeteren van

de weerbaarheid en de veerkracht van bedrijven om die uitdagingen het hoofd te kunnen bieden. Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van het risicobeheer van Vlaamse landbouwbedrijven
- Evaluatie van de diversificatie van bedrijfsinkomen

Interventies:

- CIS (Gekoppelde steun)
- GMO - Groenten en fruit

Indirect gelinkte interventies:

- AMKM “Onderhoud van boslandbouwsystemen”
- Eco. en AMKM “Biologische landbouw”
- EIP - Samenwerking
- LEADER
- VLIF (Vlaamse Landbouwinvesteringsfonds) - Investeringssteun
  - Innovatieve investeringen voor verdere verduurzaming op landbouwbedrijven
  - Productieve investeringen voor verdere verduurzaming op landbouwbedrijven
- VLIF - Opstart van of omschakeling naar een toekomstgerichte duurzame ondernemingsstrategie op een landbouwbedrijf

---

Evaluatienood 03. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan de markgerichtheid en het concurrentievermogen van de Vlaamse landbouwsector

---

Omschrijving:

De globalisering heeft ertoe geleid dat de landbouwers meer en meer blootgesteld worden aan concurrentie op de wereldmarkt en de interne markt. Vaak zijn landbouwers op die globale markt prijzners. Handelsakkoorden die de markttoegang tot de EU-markt vergemakkelijken kunnen het aanbod op de interne EU-markt nog vergroten, wat de prijs drukt. Landbouw dient daarbij vaak als pasmunt voor de industrie en de dienstensector waarbij landbouwproducten van derde landen vaak niet moeten voldoen aan interne eisen met betrekking tot product en productieproces. Vooral specifieke kwetsbare landbouwsectoren, zoals de rundvlees-, schapen-, suiker- en pluimveesector en landbouwproducten in bulk/weinig toegevoegde waarde zijn gevoelig voor invoer uit derde landen. Binnen het GLB-SP wordt er met een aantal maatregelen ingezet om de markgerichtheid en het concurrentievermogen van de Vlaamse landbouwsector te behouden en te verbeteren.

Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van het concurrentievermogen en de marktgerichtheid van de landbouwsector, inclusief de groenten- en fruitsector en bijenteeltsector
- Evaluatie van de landbouwproductiviteit van de Vlaamse landbouwsector
- Evaluatie van de In- en uitvoer in de Vlaamse landbouwsector

Interventies:

- GMO - Groenten en fruit

- Sectorale interventies bijenteelt
  - Instandhouding van het bijenbestand
  - Verbetering van de kwaliteiten van de producten afkomstig van de bijenteelt
- VLIF - Investeringssteun
  - Innovatieve investeringen voor verdere verduurzaming op landbouwbedrijven
  - Innovatieve groene investeringen op landbouwbedrijven
  - Productieve investeringen voor verdere verduurzaming op landbouwbedrijven
  - Productieve groene investeringen op landbouwbedrijven
  - Productieve investeringen voor dierenwelzijn op landbouwbedrijven

---

Evaluatienood 04. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan ketenpositie van de Vlaamse landbouwer

---

Omschrijving:

De positie van de landbouwers in de waardeketen is eerder zwak aangezien zij de prijsnemers zijn. Ze zijn sterk afhankelijk van de markt en de overige schakels in de keten en hebben een zwakke onderhandelingspositie. Via verschillende maatregelen wordt er binnen het GLB-SP ingezet op het verbeteren van de ketenpositie van de Vlaamse landbouwers. Hierbij wordt er onder meer gefocust op, zowel horizontale als verticale, samenwerkingen binnen de keten. Ook wordt er ingezet op het stimuleren van korte keten en biolandbouw.

Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van de ketenpositie van de Vlaamse landbouwer
- Evaluatie van horizontale en verticale samenwerkingsverbanden voor het versterken van de ketenpositie, inclusief de Producenten Organisaties (PO)
- Evaluatie van de korte keten en biolandbouw

Interventies:

- European Innovation Partnerships (EIP) - Samenwerking
- GMO - Groenten en fruit
- VLIF - Investeringssteun
  - Investerings voor duurzame verwerking en afzet van landbouwproducten

Indirect gelinkte interventies:

- Ecoregeling (Eco.) en Agromilieuklimaatmaatregel (AMKM) “Biologische landbouw” (Eco. “Voortzetting biologische landbouw” en AMKM “Omschakeling biologische landbouw”)
- LEADER

Evaluatienood 05. Evaluatie van de bijdragen van het GLB-SP aan de vermindering van broeikasgasemissie uit de Vlaamse landbouwsector, inclusief koolstofopslag in landbouwbodems

---

Omschrijving:

Via verschillende processen heeft de Vlaamse landbouwsector een, vaak negatieve, invloed op het klimaat. Tegelijkertijd kan de landbouw ook oplossingen bieden voor het bestrijden van

klimaatveranderingen (bijvoorbeeld productie hernieuwbare energie, koolstof opslag, ...). Verschillende steunmaatregelen van het GLB Strategisch Plan zetten in op het verminderen van deze invloed via onder meer het verminderen energetische en niet-energetische broeikasgasemissies, het verlagen van het energie verbruik, verbeteren van de bodemkoolstofopslag, ... Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van de niet-energetische broeikasgasemissie uit de Vlaamse landbouwsectoren (met nadruk op ammoniak en methaan emissie)
- Evaluatie van het energiegebruik in de Vlaamse landbouwsector (Energetische broeikasgasemissie)
- Evaluatie van de productie/het gebruik van duurzame energie in de Vlaamse landbouwsector
- Evaluatie van de koolstofopslag in Vlaamse landbouwbodems

Interventies:

- AMKM “Tijdelijk naar blijvend grasland”
- CIS
- Conditionaliteit
- Eco. “Aanpassingen in het voedermanagement op bedrijfsniveau bij rundvee”
- Eco. “Behoud meerjarig grasland”
- Eco. “Bodempaspoort”
- Eco. “Ecologische beheerd grasland”
- Eco. “Organische koolstofgehalte in bouwland”
- Eco. “Precisielandbouw 1.0”
- Eco. en AMKM “Biologische landbouw”
- Eco. en AMKM “Ecoteelten”
- GMO - Groenten en fruit
- VLIF - Investeringssteun
  - Innovatieve groene investeringen op landbouwbedrijven
  - Niet-productieve investeringen voor milieu- en klimaatdoelen
  - Investerings met een beperkte bijdrage aan de winstgevendheid en gericht op milieu - en klimaatdoelen

Indirect gelinkte interventies:

- Beheersovereenkomst (BO) “Bufferen en verbinden”
- Eco. “Bufferstroken”

Evaluatienood 06. Evaluatie van de bijdragen van het GLB-SP aan de afhankelijkheid van externe eiwitten (lokale eiwitproductie) van de Vlaamse landbouwsector

---

Omschrijving:

Het huidige model van eiwitproductie en -consumptie staat wereldwijd onder druk. Er zijn uitdagingen op het vlak van voedselzekerheid, milieu-impact en volksgezondheid. We moeten verder inzetten op verduurzaming en diversificatie in onze eiwitproductie en consumptie. Binnen het GLB-SP wordt hier via meerdere maatregelen op ingezet. Deze evaluatienood omvat de nood aan

evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van de productie van lokale eiwitten in de Vlaamse landbouwsector
- Evaluatie van de begeleiding dierlijke sector in eigen eiwitteelt (opleiding en advies)

Interventies:

- CIS
- Eco. "Ecoteelten"
- VLIF - Investeringssteun
  - Innovatieve groene investeringen op landbouwbedrijven
  - Productieve groene investeringen op landbouwbedrijven

Indirect gelinkte interventies:

- BO "Bufferen en verbinden"
- BO "Soortenbescherming"

Evaluatienood 07. Evaluatie van de bijdragen van het GLB-SP aan de klimaatadaptie van de Vlaamse landbouwsector

---

Omschrijving:

De klimaatveranderingen hebben sterke gevolgen voor de Vlaamse landbouw. Verminderde opbrengst en oogst door hogere temperaturen, toename in het aantal landbouwrapen, toename in het aantal ziektes en plagen, etc. Binnen het GLB-SP richten meerdere adaptatiemaatregelen zich op het milderen van de gevolgen van de klimaatverandering. Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van het gebruik van klimaat adaptatie technieken in de groenten en fruitsector (oogstprotectie en risicobeperking)
- Evaluatie van de verbetering van bodemkwaliteit met nadruk op het bodemkoolstof gehalte
- Evaluatie van de evolutie van kleine landschap elementen en houtige elementen in het landbouwlandschap
- Evaluatie van de evolutie van de waterhuishouding (inclusief waterverbruik, droogte, wateroverlast, ...) in landbouwlandschap

Interventies:

- AMKM "Onderhoud van boslandbouwsytemen"
- AMKM "Tijdelijk naar blijvend grasland"
- Conditionaliteit
- Eco. "Bodempaspoort"
- Eco. "Organische koolstofgehalte in bouwland"
- Eco. en AMKM "Ecoteelten"
- GMO - Groenten en fruit
- VLIF - Investeringssteun
  - Innovatieve groene investeringen op landbouwbedrijven

- Productieve groene investeringen op landbouwbedrijven
- Niet-productieve investeringen voor milieu- en klimaatdoelen
- Investerings met een beperkte bijdrage aan de winstgevendheid en gericht op milieu - en klimaatdoelen

Indirect gelinkte interventies:

- BO “Kleine landschapselementen”
- CIS
- Eco. “Behoud meerjarig grasland”
- Eco. “Ecologische beheerd grasland”
- Eco. “Gewasrotatie”
- Eco. en AMKM “Biologische landbouw”

Evaluatienood 08. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het verbeteren en instandhouden van waterkwantiteit en -kwaliteit op het Vlaamse platteland

---

Omschrijving:

De landbouwsector is sterk afhankelijk van water. Als een van de grootste gebruikers van water zijn ze sterk afhankelijk van beschikbare de waterkwantiteit op het platteland. Tegelijkertijd heeft de landbouwsector ook een zeer sterke (potentiële) impact op water en de waterkwaliteit. Ondanks inspanning blijft de waterkwantiteit en -kwaliteit op het Vlaamse platteland in een slechte toestand. Via het GLB-SP wordt op meerde manieren getracht om de situatie te verbeteren en een negatieve invloed op water te voorkomen. Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van de evolutie van het watergebruik van de landbouwsector
- Evaluatie van de ruimte voor water op het platteland
- Evaluatie van de evolutie van chemische bestrijdingsmiddelen en nutriënten in oppervlakte- en grondwater; en de afspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen van landbouwgrond
- Evaluatie van de watererosie en sedimentverlies afzet in waterlopen

Interventies:

- Conditionaliteit
- Eco. “Bufferstroken”
- Eco. “Ecologische beheerd grasland”
- Eco. “Mechanische onkruidbestrijding”
- Eco. “Meerjarige bloemenstroken in de fruitteelt”
- Eco. “Precisielandbouw 1.0 en 2.0”
- Eco. “Organische koolstofgehalte in bouwland”
- Eco. “Teelttechnische erosiebestrijdende technieken”
- Eco. en AMKM “Biologische landbouw”
- Eco. en AMKM “Ecoteelten”
- GMO - Groenten en fruit
- LEADER
- VLIF - Investeringssteun
  - Innovatieve groene investeringen op landbouwbedrijven

- Productieve groene investeringen op landbouwbedrijven
- Niet-productieve investeringen voor milieu- en klimaatdoelen
- Investerings met beperkte bijdrage aan de winstgevendheid en gericht op milieu- en klimaatdoelen
- VLIF - Opstart van of omschakeling naar een toekomstgerichte duurzame ondernemingsstrategie op een landbouwbedrijf

Indirect gelinkte interventies:

- BO "Bufferen en verbinden"
- LEADER

Evaluatienood 09. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het creëren en instandhouden van kwaliteitsvolle bodems op het Vlaamse platteland

---

Omschrijving:

Landbouw en bodem hebben een intieme relatie. Een gezonde bodem is de sleutel tot duurzame productieve landbouw, echter, tergelijktijd kan intensive landbouw een negatieve invloed hebben op de bodem en bodemkwaliteit. Binnen het GLB-SP wordt dan ook via verschillende maatregelen ingezet op een beter bodembeheer. Dit houdt onder meer in: de instandhouding en de bevordering van het bodemleven en de natuurlijke bodemvruchtbaarheid, de bodemstabiliteit en de bodemdiversiteit, de voorkoming en bestrijding van bodemverdichting en erosie, ... Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van de evolutie de bodemkwaliteit van landbouwbodems, inclusief bodemorganische koolstofgehalte
- Evaluatie van de erosie/erosie gevoeligheid van landbouwpercelen
- Evaluatie van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en bemesting op landbouwareaal
- Evaluatie van de houtige elementen en kleine landschapselementen (KLE) in teeltsystemen met een positief effect op de bodemkwaliteit

Interventies:

- AMKM "Onderhoud van boslandbouwsytemen"
- AMKM "Tijdelijk naar blijvend grasland"
- Conditionaliteit
- CIS
- Eco. "Behoud meerjarig grasland"
- Eco. "Bodempaspoort"
- Eco. "Bufferstroken"
- Eco. "Ecologische beheerd grasland"
- Eco. "Gewasrotatie"
- Eco. "Organische koolstofgehalte in bouwland"
- Eco. "Teelttechnische erosiebestrijdende technieken"
- Eco. en AMKM "Biologische landbouw"
- Eco. en AMKM "Ecoteelten"
- GMO - Groenten en fruit

- VLIF - Investeringssteun
  - Innovatieve groene investeringen op landbouwbedrijven
  - Productieve groene investeringen op landbouwbedrijven
  - Niet-productieve investeringen voor milieu- en klimaatdoelen
  - Investerings met beperkte bijdrage aan de winstgevendheid en gericht op milieu - en klimaatdoelen
- VLIF - Opstart van of omschakeling naar een toekomstgerichte duurzame ondernemingsstrategie op een landbouwbedrijf

Indirect gelinkte interventies:

- BO “Bufferen en verbinden”
- BO “Soortenbescherming”

Evaluatienood 10. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het tot staan brengen en ombuigen van biodiversiteitsverlies en het instandhouden van habitats en landschappen, inclusief (genetische) diversiteit op landbouwbedrijven

---

Omschrijving:

Vlaanderen herbergt van nature een grote variatie aan leefgebieden voor planten, dieren en micro-organismen. Echter, in het dichtbevolkte Vlaanderen is de druk op de biodiversiteit al eeuwenlang te hoog. Dat maakt het almaar moeilijker om de biodiversiteit te beschermen en het voortbestaan van onze ecosystemen en hun diensten op lange termijn te garanderen. Via de interventies van het GLB-SP proberen we bij te dragen tot een verhoogde zorg voor natuur en biodiversiteit door het inzetten op de creatie/het onderhoud van ecologisch waardevolle habitats, een betere intergratie van biodiversiteit in het bestaande landbouwlandschap, verminderd een oordeelkundig gebruik van inputs, enz. Binnen het GLB-SP wordt ook ingezet op het doorbreken van monoculturen en het versterken van de (genetische)diversiteit binnen soorten. Dit is belangrijk voor o.a. de biodiversiteit, het verkrijgen van aangepaste rassen met gewenste eigenschappen, het verkrijgen van aangepaste rassen voor gebieden met bepaalde beheereisen, de voedselzekerheid (nl. de aanpassingsmogelijkheden aan veranderende klimaatomstandigheden), de robuustheid van rassen (o.a. in biologische landbouw), ...

Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die aan deze aspecten bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van de instandhouding en creatie van ecologische waardevolle habitats in landbouwlandschappen, inclusief duurzaambeheerd grasland
- Evaluatie van de groene en blauwe dooradering in landbouwlandschappen (flora- en faunavriendelijke leefgebieden)
- Evaluatie van de instandhouding en creatie van fauna en flora gebonden aan landbouwgebied, inclusief wilde bestuivers
- Evaluatie van drukfactoren uit de landbouw, o.a. gewasbeschermingsmiddelen, stikstof bemesting, ...
- Evaluatie van de instandhouding van Europees te beschermen habitats en soorten
- Evaluatie van de evolutie van de landschapskwaliteit op het Vlaamse platteland
- Evaluatie van de teeltdiversiteit en het doorbreken van monoculturen op Vlaamse landbouwbedrijven

- Evaluatie van de genetische diversiteit in Vlaamse veeteeltbedrijven

Interventies:

- AMKM “Behoud van lokale veerassen”
- AMKM “Meerjarige bloemenstroken in de fruitteelt”
- AMKM “Onderhoud van boslandbouwsystemen”
- BO “Bufferen en verbinden”
- BO “Houtige kleine landschapselementen”
- BO “Soortenbescherming”
- CIS
- Conditionaliteit
- Eco. “Bufferstroken”
- Eco. “Ecologische beheerd grasland”
- Eco. “Gewasrotatie”
- Eco. “Mechanische onkruidbestrijding”
- Eco. en AMKM “Biologische landbouw”
- Eco. en AMKM “Ecoteelten”
- GMO - Groenten en fruit (groenten en fruit sector)
- Inrichtingsmaatregelen in Natura2000 en in gebieden met hoge natuurwaarden
- LEADER
- Sectorale interventies bijenteelt
- VLIF- Investeringssteun
  - Niet-productieve investeringen voor milieu- en klimaatdoelen

Indirect gelinkte interventies:

- AMKM “Tijdelijk naar blijvend grasland”
- Eco. “Precisielandbouw 1.0”

Evaluatienood 11. Evaluatie van de bijdragen van het GLB-SP aan het bevorderen van de instroom en de verjonging in de landbouwsector

---

Omschrijving:

De gemiddelde leeftijd van de bedrijfshoofden van landbouwbedrijven in Vlaanderen is de afgelopen jaren continu gestegen. Het is voor nieuwkomers, zowel starters als overnemers, dan ook moeilijk om toegang te krijgen tot grond en kapitaal. Het GLB-SP zet via verschillende maatregelen maximaal in op het aantrekken van jonge en nieuwe landbouwers en het vergemakkelijken van bedrijfsontwikkeling. Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van de jonge en nieuwe landbouwers tewerkgesteld in de landbouwsector
- Evaluatie van het opleidingsniveau van jonge landbouwers

Interventies:

- Aanvullende inkomenssteun voor jonge landbouwers
- Sectorale interventies bijenteelt
- VLIF - Opstart en overname door jonge landbouwers

- VLIF - Opstart van of omschakeling naar een toekomstgerichte duurzame ondernemingsstrategie op een landbouwbedrijf

Indirect gelinkte interventies:

- VLIF - Investeringssteun
  - Productieve groene investeringen op landbouwbedrijven
  - Productieve investeringen voor dierenwelzijn op landbouwbedrijven
  - Productieve investeringen voor verdere verduurzaming op landbouwbedrijven
- Vorming en advies

Evaluatienood 12. Evaluatie van de bijdragen van het GLB-SP aan de ontwikkeling van het platteland

---

Omschrijving:

De leefbaarheid in de Vlaamse plattelandsgebieden wordt door verschillende zaken onder druk gezet we onderscheiden hier ondermeer: ruimtelijke druk en vermindering van open ruimte, gebrek aan duurzame mobiliteit en de nood aan leefbare en inclusieve dorpen. Daarnaast zien we ook de nood aan diversificatie van economische activiteiten en stimuleren van de bio – en circulaire economie. In het GLB-SP wordt hier op ingespeeld door de gemeenschap geleide lokale ontwikkeling. Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van de ontwikkeling van duurzame economische activiteiten, inclusief een bio- en circulaire economie
- Evaluatie van de sociale inclusie en leefbaarheid in de plattelandsgebieden

Interventies:

- GMO - Groenten en fruit
- LEADER
- VLIF - Investeringssteun
  - Investeringen voor duurzame verwerking en afzet van landbouwproducten
- VLIF - Opstart van of omschakeling naar een toekomstgerichte duurzame ondernemingsstrategie op een landbouwbedrijf

Indirect gelinkte interventies:

- VLIF - Opstart en overname door jonge landbouwers

Evaluatienood 13. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het imago van de Vlaamse landbouw

---

Omschrijving:

Door onvoldoende kennis over het complexe Vlaamse landbouwsysteem en zijn ruimtelijke context heeft de burger steeds minder affiniteit met de land- en tuinbouwsector. Het imago van de landbouw wordt soms ook tijdelijk aangetast door incidentele of ongenueanceerde berichten in de media over bijvoorbeeld residu's in de voeding of dierenwelzijn. Ondanks de complexiteit van dit probleem en de vele factoren waarop het GLB geen vat heeft wordt via verschillende interventies in het GLB-SP positief bij gedragen aan het imago van de landbouwsector. Deze evaluatienood omvat

de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van het imago van de landbouw in Vlaanderen
- Evaluatie van het imago in Vlaanderen wat betreft dierenwelzijn en (vlees)voedselveiligheid
- Evaluatie van de productie van kwaliteitsvol voedsel in lijn met maatschappelijke-/consumentenverwachtingen

Interventies:

- Interventie “Dierenwelzijnslabel”
- Interventie “Reductie antibiotica gebruik”
- GMO - Groenten en fruit
- VLIF - Investeringssteun
  - Innovatieve investeringen voor verdere verduurzaming op landbouwbedrijven
  - Productieve investeringen voor verdere verduurzaming op landbouwbedrijven
  - Productieve investeringen voor dierenwelzijn op landbouwbedrijven

Indirect gelinkte interventies:

- Eco. en AMKM “Biologische landbouw”

Evaluatienood 14. Evaluatie van de bijdragen van het GLB-SP aan het dierenwelzijn en de reductie van het antibiotica gebruik

---

Omschrijving:

Ondanks de grote inspanningen die landbouwers leveren en de steeds betere leef kwaliteit voor de dieren (onder meer dankzij hogere normen), kunnen in bepaalde sectoren nog problemen optreden met betrekking tot dierenwelzijn (vb. braadkippen met zeer snelle groei, staartbijten bij varkens, ...). Ook de verkoop en het gebruik van antimicrobiële middelen blijft nog te hoog. Via het GLB-SP willen we met aantal maatregelen inzetten op het verder verbeteren van het dierenwelzijn en het verminderen van het antibiotica gebruik. Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van het dierenwelzijn in de Vlaamse landbouwsector
- Evaluatie van het antibioticumgebruik in de Vlaamse landbouwsector

Interventies:

- Interventie “Dierenwelzijnslabel”
- Interventie “Reductie antibiotica gebruik”
- VLIF - Investeringssteun
  - Productieve investeringen voor verdere verduurzaming op landbouwbedrijven
  - Productieve investeringen voor dierenwelzijn op landbouwbedrijven

---

Evaluatienood 15. Evaluatie van de bijdragen van het GLB-SP aan het verminderen van voedselafval en beter gebruik van reststromen

---

Omschrijving:

Ondanks voorgaande inspanningen blijft een deel van het voedselafval nog steeds onbenut. De processen voor valorisatie van overschotten tot voedingsproducten voor humane consumptie (zoveel als mogelijk naar sociale organisaties) kunnen nog verder geoptimaliseerd worden. Ook nieuwe valorisatie richting andere sectoren als feed en “biobased materials” kunnen mogelijk gemaakt worden. Via het GLB-SP proberen we hieraan bij te dragen met een aantal maatregelen. Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van de voedselverliezen en de valorisatie van reststromen uit de Vlaamse landbouwsector

Interventies:

- GMO - Groenten en fruit
- VLIF - Investeringssteun
  - Productieve investeringen voor verdere verduurzaming op landbouwbedrijven

---

Evaluatienood 16. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het opleidingsniveau en de kennisstimulering in de Vlaamse landbouwsector

---

Omschrijving:

Ondanks het gedifferentieerd aanbod aan opleiding en advies, zijn nog steeds er een aantal hiaten. In het kennisniveau van de Vlaamse landbouwers. Ook de doorstroming van kennis verloopt nog vaak moeizaam. Daarom wordt in het GLB-SP via verschillende maatregelen verder ingezet op het verbeteren van het opleidingsniveau/kennisniveau. Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van het opleidingsniveau/kennisniveau van de bedrijfsleiders van Vlaamse landbouwbedrijven.
- Evaluatie van de samenwerkingsverbanden binnen de Vlaamse landbouwsector en tussen de landbouwsector en andere sectoren

Interventies:

- Demoprojecten
- EIP - Samenwerking
- GMO - Groenten en fruit
- Sectorale interventies bijenteelt
- Vraaggestuurde en aanbodgestuurde vorming en advies

Omschrijving:

Innovatie (en digitalisering) in de Vlaamse landbouwsector verloopt vaak traag. Doorstroming van kennis is vaak beperkt en veel kansen (in bijvoorbeeld e-commerce) blijven onbenut. Om bij te dragen aan de innovatie van de Vlaamse landbouwsector werden in het GLB-SP meerdere maatregelen opgesteld die de innovatie of doorstroming van innovatie moeten bevorderen. Deze evaluatienood omvat de nood aan evaluatie van de maatregelen die hieraan bijdragen. We identificeerden hierbij de volgende elementen:

- Evaluatie van het gebruik van innovatieve en data gedreven landbouwpraktijken in de Vlaamse landbouwsector
- Evaluatie van de digitalisering van de Vlaamse landbouwsector

Interventies:

- Demoprojecten
- Eco. "Precisielandbouw 1.0 & Precisielandbouw 2.0"
- EIP - Samenwerking
- GMO - Groenten en fruit
- LEADER
- Sectorale interventies bijenteelt
- VLIF - Investeringssteun
  - Innovatieve groene investeringen op landbouwbedrijven
  - Innovatieve investeringen voor verdere verduurzaming op landbouwbedrijven
- Vraaggestuurde en aanbodgestuurde vorming en advies

3. Evaluatiekader

3.1. Inleiding

Het evaluatieplan wordt opgesteld binnen het jaar na de goedkeuring van het GLB-SP door de Europese Commissie en is indicatief. De verschillende evaluatienoden en bijhorende evaluatievragen zijn geclusterd in evaluatiethema's. Hieronder worden dan ook de succesfactoren, de potentiële indicatoren en de mogelijke evaluatie-activiteiten opgesomd. Op het moment dat de evaluatieactiviteit uitgevoerd wordt, kunnen de gedetailleerde noden en vragen van elk evaluatiethema concreter gedefinieerd worden. De vermelding van de potentiële indicatoren steunt in grote mate op de output-, resultaat-, impact- en contextindicatoren.

Het evaluatiekader kan eveneens als basis dienen indien evaluaties extern uitbesteed worden. De in dit plan vermelde evaluatie activiteiten dienen voldoende flexibel geïnterpreteerd worden om rekening te houden met onvoorziene gebeurtenissen, nieuwe databronnen, of aanpassingen aan huidige databronnen.

Overzicht evaluatiethema's:

- Evaluatiethema 1: Bedrijfsinkomen, veerkracht en de bijdrage inkomenssteun (SpD.01)
- Evaluatiethema 2: Marktgerichtheid, concurrentie en ketenpositie (SpD.02 en SpD.03)
- Evaluatiethema 3: Klimaat, milieu en biodiversiteit (SpD.04, 05 en 06)
- Evaluatiethema 4: Jonge landbouwers (SpD.07)
- Evaluatiethema 5: Plattelandsontwikkeling (SpD.08)
- Evaluatiethema 6: Maatschappelijke verwachtingen inzake voedsel en gezondheid (SpD.09)
- Evaluatiethema 7: Kennis en innovatie - Horizontale doelstelling (Agricultural Knowledge and Innovation Systems (AKIS))

- Extra evaluatiethema: LEADER toegevoegde waarde
- Extra evaluatiethema: Gender gelijkheid

- Overkoepelende evaluatie: o.a. administratieve vereenvoudiging, efficiëntie, relevantie, coherentie, EU toegevoegde waarde

Evaluatiethema 1: Bedrijfsinkomen, veerkracht en de bijdrage inkomenssteun (SpD.01)

Dit thema beschrijft het evaluatiekader met betrekking tot de aspecten van bedrijfsinkomen, veerkracht en inkomenssteun. Dit omvat voornamelijk de aspecten van het GLB-SP die vallen onder SpD.01: Het bieden van steun met het oog op een leefbaar bedrijfsinkomen en veerkracht van de landbouwsector in de hele Unie, ten behoeve van een grotere voedselzekerheid voor de lange termijn, van een meer diverse landbouw, en van een economisch duurzame landbouwproductie in de Unie. Dit thema gaat echter breder dan enkel deze SpD. en zal daarom ook overlappen met elementen uit andere SpD's.

Betrokken Evaluatienoden:

- Evaluatienood 01. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het bedrijfsinkomen in de Vlaamse landbouwsector
  - Evaluatienood 02. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan de veerkracht van Vlaamse landbouwbedrijven
-

Overzicht Evaluatie vragen:

---

1. In hoeverre hebben GLB-SP interventies bijgedragen aan het verbeteren en stabiliseren van het landbouwinkomen?
  2. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan de veerkracht van de landbouwsector en het verzekeren van de economische duurzaamheid van de landbouwproductie?
-

1. In hoeverre hebben GLB-SP interventies bijgedragen aan het verbeteren en stabiliseren van het landbouwinkomen?

Succesfactoren:

- Het landbouwinkomensniveau van gesteunde landbouwbedrijven neemt toe of blijft ten minste stabiel, en de verschillen tussen landbouwbedrijven met andere economische sectoren nemen, rekening houdend met de algemene trends in de economie, af.
- De inkomenssteun wordt verdeeld over landbouwers die deze het meest nodig hebben.

Indicatoren:

Output:

- O.4 – Number of hectares benefitting from basic income support
- O.6 – Number of hectares benefitting from complementary income support for young farmers
- O.7 – Number of hectares benefitting from complementary redistributive income support
- O.11 – Number of heads benefitting from coupled income support

Resultaat:

- R.4 – Linking income support to standards and good practices
- R.6 – Redistribution to smaller farms
- R.8 – Targeting farms in specific sectors

Impact:

- I.2 – Reducing income disparities: Evolution of agricultural income compared to the general economy
- I.3 – Reducing farm income variability: Evolution of agricultural factor income
- I.4 – Supporting viable farm income: Evolution of agricultural income level by type of farming (compared to the average in agriculture)
- I.26 – A fairer CAP: Distribution of CAP support

Context:

- C.25 – Agricultural factor income
- C.26 – Comparison of agricultural income with non-agricultural labour cost
- C.27 – Farm income by type of farming, region, by farm size

Overige:

Naast factor inkomen zijn andere inkomensindicatoren mogelijk: Bedrijfsinkomen, Familiaal arbeidsinkomen, netto bedrijfsresultaat

- Vergoeding per uur in vergelijking met de rest van de economie
- Belang van inkomenssteun in het inkomen: Aandeel van inkomenssteun in het bedrijfsinkomen/factor inkomen (vb. % share of CAP-support in Factor inkomen/arbeidskracht)
- Verdeling inkomenssteun naargelang leeftijd van de bedrijfsleider
- Inkomen naargelang economische grootte van het bedrijf
- Interventies die vallen onder de operationele programma's in de GMO Groenten en Fruit kunnen gelinkt worden aan de specifieke GLB-doelstellingen. Een aantal indicatoren waarop gerapporteerd wordt en die betrekking hebben op de specifieke doelstelling onder dit evaluatiethema worden hier eveneens meegenomen.

Databronnen:

- SFC2021/APR (Jaarlijks prestatie verslag)
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat
- Statistiek Vlaanderen
- Farm Accountancy Data Network (FADN/FSDN)
- Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium)
- Landbouwmonitoringsnetwerk (LMN)
- Vlaamse Landmaatschappij (VLM)
- Cijferwebsite Dept. LV

Evaluatie activiteiten:

Wat voor activiteiten?

De basis van de evaluatie vormen de output, resultaat, impact en contextindicatoren zoals hiervoor vermeld. Daarbovenop zullen een aantal extra analyses gebeuren en indicatoren aangeleverd worden die rekening houden met de Vlaamse context. Concreet vindt er een analyse plaats van het niveau en de variabiliteit van het inkomen voor het totaal van de land- en tuinbouw en voor de verschillende sectoren, en wordt het inkomen in de landbouw vergeleken met het inkomen ten opzichte van het gemiddelde van de economie. De analyse gaat verder in op de verdeling van de steun naargelang bedrijfstype, bedrijfsgrootte, en leeftijd van de bedrijfsleider, en het belang van de steun in het inkomen en de impact op het milderen van inkomensvariatie. Speciale aandacht gaat naar de bedrijven met zoogkoeien die gekoppelde steun ontvangen en naar de jonge landbouwers als kwetsbare groepen. Daarnaast kan verder ingezoomd worden op de concentratie van de steun en de herverdeling van steun als bijvoorbeeld als gevolg van de herverdelende betaling, interne convergentie, actieve landbouwer.

Ook binnen de GMO zijn er acties met als doelstelling “DS j) Crisispreventie en risicobeheer, gericht op het voorkomen van en het omgaan met crises op de markten van de betrokken sector.” De GMO evalueert zelf ook zijn acties. De resultaten van deze evaluatie kunnen meegenomen worden in het evaluatieplan.

Belangrijk om mee te nemen in de analyses is dat inkomens in de landbouw volatiel zijn en sterk bepaald worden door de marktsituatie in een jaar. Naast de inkomenssteun gaan dus nog andere factoren een belangrijke en bepalende rol spelen in het inkomen en de volatiliteit van dat inkomen. Dit maakt het moeilijk om de impact van het GLB accuraat te kunnen meten en de resultaten te interpreteren.

Voor de analyses worden twee belangrijke databronnen gebruikt die elkaar aanvullen en die op die manier een goed beeld schetsen. De eerste databron is de verzamelaanvraag met informatie over oppervlakte, het aantal dieren, bedrijfsgrootte, bedrijfstype, leeftijd bedrijfsleider, welke steun landbouwers ontvangen en hoeveel, enz. De tweede databron is het Landbouwmonitoringnetwerk (LMN) dat dient als input voor het Farm Accountancy Data Network (FADN) van de Europese Unie, en waarop de analyses gebeuren die te maken hebben met inkomen, variabiliteit van het inkomen, belang van de steun in het inkomen, enz.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij² kan instaan voor de (basis) analyses over distributie van de steun en impact inkomen. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of er aanvullend bepaalde onderdelen al of niet extern uitbesteed worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

---

2. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan de veerkracht van de landbouwsector en het verzekeren van de economische duurzaamheid van de landbouwproductie?

Succesfactoren:

- De veerkracht van de landbouwsector is verbeterd door de bijdrage van de GLB-SP interventies.

Indicatoren:

Output:

- O.27 – Number of rural businesses receiving support for start up
- O.31 – Number of supported local development strategies (LEADER) or preparatory actions
- O.35 – Number of supported operational programmes

Resultaat:

- R.5 – Risk Management

---

² “Departement Landbouw en Visserij” moet vanaf 1 januari 2024 gelezen worden als “Agentschap Landbouw en Zeevisserij”.

- R.38 – LEADER coverage

Impact:

Geen relevante indicatoren

Context:

- C.08 – Employment by sector, by type of region and by economic activity

Overige:

- Interventies die vallen onder de operationele programma's in de GMO Groenten en Fruit kunnen gelinkt worden aan de specifieke GLB-doelstellingen. Een aantal indicatoren waarop gerapporteerd wordt en die betrekking hebben op de specifieke doelstelling onder dit evaluatiethema worden hier eveneens meegenomen.
- Aanwezigheid en opname van risicobeheer strategieën binnen en buiten het GLB
  - Uitbetalingen voor het Vlaams Rampenfonds en het Landbouwrampenfonds
  - Evolutie deelname brede weersverzekering
  - Investerings in risicobeheer- en preventie
- Landbouwbedrijven met verbredingsactiviteiten
- Activa en passiva en schulden
- Volatiliteit in productie, prijzen

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat
- Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium)
- Cijferwebsite Dept. LV
- Landbouwmonitoringsnetwerk (LMN)
- Farm Accountancy Data Network (FADN/FSDN)

Evaluatie activiteiten:

Wat voor activiteiten?

In de toolbox om het evaluatieplan op te maken valt onder veerkracht eveneens de succesfactor 'inkomenssteun is gericht naar de meest kwetsbare landbouwers'. Het gaat hier vooral om steun in kwetsbare gebieden, wat in Vlaanderen niet relevant is.

Er is eveneens een link met impactindicatoren I.3 'Reducing farm income variability' en I.4 'Viable farm income'. Er is echter geopteerd om de analyses in verband met inkomen en inkomensvariabiliteit als één geheel te behandelen in de vorige evaluatievraag. Dit neemt niet weg dat een aantal resultaten van die evaluatie hier eveneens vermeld kunnen worden of dat verwezen wordt naar resultaten hiervoor.

Ook binnen de GMO zijn er acties met als doelstelling "DS j) Crisispreventie en risicobeheer, gericht op het voorkomen van en het omgaan met crises op de markten van de betrokken sector." De GMO

evalueert zelf ook zijn acties. De resultaten van deze evaluatie kunnen meegenomen worden in het evaluatieplan.

Een belangrijk aspect in de evaluatie is het risicobeheer: wat voor risico's zijn er, wat voor risico-instrumenten bestaan er en hoe is het gesteld met de opname door landbouwers daarvan. Een aantal output- en resultaatindicatoren vormen het uitgangspunt. De evaluatie wordt echter aangevuld met een aantal risico-instrumenten buiten het GLB-plan om het bredere plaatje in kaart te brengen.

Eén strategie om inkomensrisico's tegen te gaan is diversificatie/verbreding; vandaar dat dit eveneens wordt meegenomen in de evaluatie.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij staat in voor indicatoren en een aantal analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of er aanvullend onderdelen extern uitbesteed kunnen worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

Evaluatiethema 2: Marktgerichtheid, concurrentie en ketenpositie (SpD.02 en SpD.03)

Dit thema beschrijft het evaluatiekader met betrekking tot de aspecten van de marktgerichtheid, de concurrentie binnen de sector en de ketenpositie van de landbouwer. Dit omvat voornamelijk de aspecten van het GLB-SP die vallen onder SpD.02: Vergroting van de marktgerichtheid en het concurrentievermogen van landbouwbedrijven voor zowel de korte als de lange termijn, onder meer door meer aandacht voor onderzoek, technologie en digitalisering; en SpD.03: Verbeteren van de positie van de landbouwers in de waardeketen. Dit thema gaat echter breder dan enkel deze SpD's en zal daarom ook overlappen met elementen uit andere SpD's.

Betrokken Evaluatienoden:

- Evaluatienood 03. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan de marktgerichtheid en het concurrentievermogen van de Vlaamse landbouwsector
- Evaluatienood 04. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan ketenpositie van de Vlaamse landbouwer

---

Overzicht Evaluatievragen:

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het concurrentievermogen en marktgerichtheid van de landbouwsector?
2. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verbeteren van de ketenpositie van de Vlaamse landbouwer?

---

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het concurrentievermogen en marktgerichtheid van de landbouwsector?

Succesfactoren:

- De handel in agrovoedingsmiddelen neemt toe.
- De productiviteit van gesteunde landbouwbedrijven stijgt.

Indicatoren:

Output:

- O.20 – Number of supported on-farm productive investment operations or units
- O.24 – Number of supported off-farm productive investment operations or units
- O.35 – Number of supported operational programmes
- O.37 – Number of actions or units for beekeeping preservation or improvement

Resultaat:

- R.3 – Digitalising agriculture
- R.9 – Farm modernisation

Impact:

- I.6 – Increasing farm productivity: Total factor productivity in agriculture
- I.7 – Harnessing agri-food trade: Agri-food trade imports and exports

Context:

- C.28 – Gross fixed capital formation in agriculture
- C.29 – Total factor productivity in agriculture
- C.30 – Labour productivity in agriculture, in forestry and in the food industry
- C.31 – Agricultural imports and exports

Overige:

- Vlaamse buitenlandse handel in agrovoeding
- Kostencompetitiviteit indicatoren
  - Kostenstructuur (energie, voeder, meststoffen, enz.)
  - Kosten betaalde arbeid
  - Kosten voor grond
- Activa en passiva naargelang de sector, schuldgraad, eigen vermogen, ...
- Interventies die vallen onder de operationele programma's in de GMO Groenten en Fruit kunnen gelinkt worden aan de specifieke GLB-doelstellingen. Een aantal indicatoren waarop gerapporteerd wordt en die betrekking hebben op de specifieke doelstelling onder dit evaluatiethema worden hier eveneens meegenomen.
- Bedrijfseconomische resultaten: Opbrengstenstructuur, bruto saldo, enz. (zie ook hiervoor)

Databronnen:

- Eurostat
- Nationale Bank van België - indien beschikbaar
- Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium)
- Landbouwmonitoringsnetwerk (LMN)
- Farm Accountancy Data Network (FADN/FSDN)
- Federatie van Notarissen (FedNod - indien beschikbaar)
- Cijferwebsite Dept. LV
- Eigen administratieve databanken (Dept. LV) - Data Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF)

Evaluatie activiteiten:

Wat voor activiteiten?

De indicatoren hiervoor vermeld vormen de basis van de evaluatie. Die worden hier en daar aangevuld met extra indicatoren en analyses.

De evaluatie gaat in op de handel van de agro-voeding (I.7 en C.31.). Voor Vlaanderen wordt daarnaast geput uit een (jaarlijkse) monitoring van de agrovoedingshandel. De productiviteit van de drie productiefactoren (grond, arbeid en kapitaal) vormt eveneens onderdeel van de evaluatie onder SpD02. C.29 'Totale factor productiviteit' is enkel beschikbaar op Belgisch niveau. De arbeidsproductiviteit in landbouw en voedingsindustrie is beschikbaar op Vlaams niveau. De indicator C.28 in verband met kapitaalproductiviteit wordt aangevuld met data uit het LMN zoals samenstelling van de activa en passiva, het eigen vermogen van bedrijven, de schuldgraad, enz.

Verder gebeurt er een evaluatie van de kostenstructuur en de evolutie daarvan voor belangrijkste variabele kosten, wordt ingegaan op de kosten voor productiefactoren grond en arbeid, en op de -

vanuit maatschappelijke verzuchtingen - noodzaak van investeringen en kosten voor die investeringen. Hierbij komt eveneens de ondersteuning vanuit de overheid aan bod, en dan vooral de VLIF-investeringssteun. Dit steunt op data van het LMN aangevuld met data van het VLIF en andere bronnen (literatuur en experts). Dit geeft een aanduiding van de kostencompetitiviteit van de bedrijven in Vlaanderen.

Ook binnen de GMO zijn er acties met als doelstelling "DS a) Productieplanning, aanpassing van de productie aan de vraag, met name wat kwaliteit en hoeveelheid betreft, optimalisatie van de productiekosten en van het rendement op investeringen en stabilisatie van de producentenprijzen." De GMO evalueert zelf ook zijn acties. De resultaten van deze evaluatie kunnen meegenomen worden in het evaluatieplan.

Er kan tenslotte eveneens bekeken worden hoe het zit met de opname van innovatieve oplossingen en investeringen in innovatie, en de ondersteuning daarvan.

Naast de GLB-maatregelen zijn er eveneens andere belangrijke (externe) factoren die een bepalende impact kunnen hebben op het concurrentievermogen en de concurrentiekracht van de landbouw in Vlaanderen. Dit maakt het moeilijk om de geïsoleerde impact van het GLB te meten.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij staat in voor een aantal indicatoren en analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt bekeken of er aanvullend bepaalde (meer diepgaande) analyses extern uitbesteed kunnen worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

---

2. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verbeteren van de ketenpositie van de Vlaamse landbouwer?

Succesfactoren:

- Het marktaandeel van alternatieve afzetmarkten zoals korte keten en biologische productie neemt toe.
- Het marktaandeel van de productie van producentenorganisaties (PO's) en andere vormen van gesteunde landbouwer organisaties neemt toe.
- De ketenpositie van de Vlaamse landbouwer is verbeterd.

Indicatoren:

Output:

- O.1 – Number of European Innovation Partnership (EIP) operational group projects
- O.17 – Number of hectares or number of other units benefitting from support for organic farming
- O.20 – Number of supported on-farm productive investment operations or units (biolandbouw)
- O.31 – Number of supported local development strategies (LEADER) or preparatory actions
- O.35 – Number of supported operational programmes

Resultaat:

- R.10 – Better supply chain organization
- R.11 – Concentration of supply
- R.29 – Development of organic agriculture

Impact:

- I.8 – Improving farmers' position in the food chain: Value added for primary producers in the food chain
- I.29 – Responding to consumer demand for quality food: Value of production under Union quality schemes and of organic production

Context:

- C.11 – Gross value added by sector, by type of region, in agriculture and for primary producers
- C.33 – Agricultural area under organic farming
- C.35 – Value of production under EU quality schemes and of organic production compared to total value of agricultural and food production

Overige:

- Aantal/Aandeel korte ketenbedrijven ten opzichte van het totaal aantal landbouwbedrijven - per bedrijfstype
- Bio sector
  - Totale bio-bestedingen
  - Biolandbouw: areaal, aantal bedrijven, aantal dieren onder biolandbouw
- Aantal landbouwers per PO en PO vertegenwoordigingsgraad (% van de bedrijven in de sector)
- Economische kernindicatoren van het Agrobusiness Complex (ABC)
- Interventies die vallen onder de operationele programma's in de GMO Groenten en Fruit kunnen gelinkt worden aan de specifieke GLB-doelstellingen. Een aantal indicatoren waarop gerapporteerd wordt en die betrekking hebben op de specifieke doelstelling onder dit evaluatiethema worden hier eveneens meegenomen.

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat
- Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium)
- FOD Economie - Prijzenobservatorium - indien beschikbaar
- Voedingsindustrie (Fevia)
- Nationale Bank van België - indien beschikbaar
- Cijferwebsite Dept. LV

Evaluatie activiteiten:

De basis voor de evaluatie zijn de indicatoren hiervoor vermeld. De evaluatie kan uitgebreid worden met een aantal extra indicatoren. De evaluatie gaat in op de actuele stand van zaken, de evolutie van de belangrijkste horizontale en verticale integratievormen in de voedingsketen (PO's, BO's,

contractteelt, volledig verticale integratie) en de verschillen tussen de sectoren. Naast kwantitatieve informatie wordt gesteund op kwalitatieve informatie vanuit de literatuur en experts.

Een belangrijk deel van de evaluatie gaat in op de PO's in het kader van de GMO-groenten en fruit.

Een aantal economische kernindicatoren van het agrobusinesscomplex (ABC) worden weergegeven. De evaluatie gaat in op de evolutie van korte keten initiatieven en geeft het aandeel ervan per sector. Daarnaast gaat de evaluatie in op een bespreking van bio sector, zowel aan de aanbod- als aan de vraagzijde. Daarvoor kan geput worden uit een jaarlijks monitoring rapport.

De evaluatie van de positie van landbouwers in de keten, de marktwerking, en de verdeling van de marges tussen de verschillende ketenactoren is (vooral) een federale bevoegdheid (Federale overheidsdienst (FOD) Economie: mededingingsbeleid en prijzenobservatorium). De mate waarin dit meegenomen kan worden hangt dus eveneens af van de initiatieven die op het federaal niveau genomen worden. Wat betreft een aantal indicatoren van het ABC complex en de beschrijving van ketens is niet altijd informatie ter beschikking op Vlaams niveau, maar is dit enkel op Belgisch niveau. Dit kan de evaluatie complexer maken.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij staat in voor een aantal indicatoren en analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt bekeken of bepaalde (meer diepgaande) analyses extern uitbesteed kunnen worden of als gebruik gemaakt kan worden van evaluaties van andere actoren op het federale niveau, met name het prijzenobservatorium. Vooral wat betreft marktwerking en marges in de keten, en de beschrijving van het ABC moet dat bekeken worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

Evaluatiethema 3: Klimaat, milieu en biodiversiteit (SpD.04, 05 en 06)

Dit thema beschrijft het evaluatiekader met betrekking tot de aspecten van de groene architectuur van het GLB-SP. Dit omvat alles wat valt onder de thema's van klimaat, milieu en biodiversiteit en omvat de SpD's: SpD.04: Bijdragen tot matiging van en aanpassing aan klimaatverandering, onder meer door de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen en meer koolstof vast te leggen, en duurzame energie te bevorderen; SpD.05: Bevordering van de duurzame ontwikkeling en het efficiënte beheer van natuurlijke hulpbronnen zoals water, bodem en lucht, onder meer door de afhankelijkheid van chemische middelen te verkleinen; en SpD.06: Bijdragen tot het tot staan brengen en ombuigen van biodiversiteitsverlies, tot versterking van ecosysteemdiensten en tot de instandhouding van habitats en landschappen. Dit thema gaat echter breder dan enkel deze SpD's en zal daarom ook overlappen met elementen uit andere SpD's.

Betrokken Evaluatienoden:

- Evaluatienood 05. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan de vermindering van broeikasgasemissie uit de Vlaamse landbouwsector en aan de koolstofopslag in landbouwbodems
- Evaluatienood 06. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan de afhankelijkheid van externe eiwitten (lokale eiwitproductie) van de Vlaamse landbouwsector
- Evaluatienood 07. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan de klimaatadaptie van de Vlaamse landbouwsector
- Evaluatienood 08. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het verbeteren en instandhouden van waterkwantiteit en -kwaliteit op het Vlaamse platteland
- Evaluatienood 09. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het creëren en instandhouden van kwaliteitsvolle bodems op het Vlaamse platteland
- Evaluatienood 10. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het tot staan brengen en ombuigen van biodiversiteitsverlies en het instandhouden van habitats en landschappen, inclusief (genetische) diversiteit op landbouwbedrijven

---

Overzicht Evaluatievragen:

---

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verminderen van broeikasgasemissie en aan de bodemkoolstofopslag, uit de Vlaamse landbouwsector?
2. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verminderen van de afhankelijkheid van externe eiwitten van de Vlaamse landbouwsector?
3. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan aanpassingen tegen klimaatveranderingen in de Vlaamse landbouwsector?
4. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verbeteren en instandhouden van de waterkwantiteit en -kwaliteit op het Vlaamse platteland?
5. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het creëren en instandhouden van kwaliteitsvolle bodems op het Vlaamse platteland?
6. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het tot staan brengen en ombuigen van biodiversiteitsverlies en het instandhouden van habitats en landschappen, inclusief de (genetische) diversiteit op landbouwerbedrijven?

---

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verminderen van broeikasgasemissie en aan de bodemkoolstofopslag uit de Vlaamse landbouwsector?

Succesfactoren:

- De uitstoot van broeikasgassen in de landbouw neemt af.
- De in de bodem vastgelegde organische koolstof neemt toe of blijft tenminste op hetzelfde niveau.
- De productiecapaciteit voor en het gebruik van hernieuwbare energie neemt toe.
- Het energieverbruik in de landbouw is efficiënter.

Indicatoren:

Output:

- O.4 – Number of hectares benefitting from basic income support
- O.7 – Number of hectares benefitting from complementary redistributive income support
- O.8 – Number of hectares or of livestock units benefitting from eco-schemes
- O.14 – Number of hectares (excluding forestry) or number of other units covered by environmental or climate-related commitments going beyond mandatory requirements
- O.21 – Number of supported on-farm non-productive investment operations or units
- O.35 – Number of supported operational programmes

Resultaat:

- R.13 – Reducing emissions in the livestock sector
- R.14 – Carbon storage in soils and biomass
- R.15 – Renewable energy from agriculture, forestry and from other renewable sources
- R.16 – Investments related to climate

Impact:

- I.10 – Contributing to climate change mitigation: Greenhouse gas emissions from agriculture
- I.11 – Enhancing carbon sequestration: Soil organic carbon in agricultural land
- I.12 – Increasing sustainable energy in agriculture: Sustainable production of renewable energy from agriculture and forestry

Context:

- C.17 – Utilised agricultural area
- C.22 – Livestock numbers
- C.25 – Land cover
- C.40 – Soil organic carbon in agricultural land
- C.42 – Sustainable production of renewable energy from agriculture and forestry
- C.43 – Energy use in agriculture, forestry and food industry
- C.44 – Greenhouse gas emissions from agriculture

Overige:

- Uitstoot broeikasgassen voor de landbouwsector per uitstootbron
- Studie Veengronden
- Bruto binnenlands energiegebruik per sector
- Gebruik van warmtekrachtkoppeling

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat
- Vlaamse milieumaatschappij (VMM) - Milieu-indicatoren
- Eigen administratieve databanken (verzamel aanvraag: perceelsaangifte (LPIS), VLIF Duurzaamheidsdatabank en applicaties)
- Vlaams Departement voor Omgeving (Studie veengronden; C-mon bodemkoolstofmonitoring, ... - indien beschikbaar)
- Vlaams Energie- en Klimaatagentschap (VEKA) – Energiegebruik database (voor landbouw komt dit uit LMN)

Evaluatie activiteiten:

De context-, resultaat- en outputindicatoren vormen de basis van de evaluatie. Dit wordt aangevuld met enkele verdiepende analyses op niveau van de individuele maatregelen op basis van gegevens uit eigen interne administratieve databanken die het resultaat- en de outputindicatoren meer kunnen duiden en inzicht kunnen geven in de efficiëntie of belemmeringen in de voorwaarden van maatregelen. Daarnaast kan ook geput worden uit gegevens van andere monitoringsnetwerken zoals bv. de eerste metingsronde van het C-mon, het Vlaamse bodemkoolstofmonitoringsmeetnet of gegevens van private labo's rond C (indien beschikbaar kan worden gemaakt).

De resultaten van onderzoeken en projecten m.b.t. klimaatmitigatie zullen opgevolgd worden met als doel het verhogen van de efficiëntie en effectiviteit van de bestaande interventies of voor nieuwe interventies of conditionaliteit binnen het huidige of een toekomstig strategisch plan. We denken hierbij bv. aan het vele onderzoek rond carbon farming of de wetenschappelijke kartering van de veen- en moerasgebieden.

Daarenboven zullen er, waar mogelijk en relevant, ruimtelijke analyses uitgevoerd worden of zal er een eenvoudige doorrekening gebeuren van de impact op basis van kengetallen (bv. vermeden emissies op basis van de VLIF-duurzaamheidsdatabank).

Ook binnen de GMO zijn er acties met als doelstelling "DS f) Matiging van en aanpassing klimaatverandering (luik broeikasgassen, koolstoffixatie en duurzame energie)". De GMO evalueert zelf ook zijn acties. De resultaten van deze evaluatie kunnen meegenomen worden in het evaluatieplan.

Naast het GLB is er ook nog ander Vlaams klimaat- en bodembeleid dat inspeelt op klimaatmitigatie. Dit maakt het moeilijk om de impact van het GLB af te zonderen. Maar het levert wel de mogelijkheid om de resultaten van de landbouwsector te vergelijken met andere sectoren. Additioneel beleid kan deel uitmaken van de coherentie-evaluatie. Bovendien zijn de maatregelen soms van dien aard dat een impact pas op lange termijn (voorbij de GLB-periode) verwacht kan worden. We denken hierbij

aan de maatregelen tot verhoging van de organische C. Dit maakt het ook lastig om de impact van de maatregel te evalueren.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij kan instaan voor de (basis en verdiepende) analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of er aanvullend bepaalde onderdelen al of niet extern uitbesteed worden, bv. in gevallen waarbij het Departement geen eigenaar is van de data. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

---

2. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verminderen van de afhankelijkheid van externe eiwitten van de Vlaamse landbouwsector?

Succesfactoren:

- De productie van lokale eiwitten in de Vlaamse landbouwsector neemt toe.
- De afhankelijkheid van externe eiwitten neemt af.

Indicatoren:

Output:

- O.8 – Number of hectares or of livestock units benefitting from eco-schemes
- O.14 – Number of hectares (excluding forestry) or number of other units covered by environmental or climate-related commitments going beyond mandatory requirements
- O.20 – Number of supported on-farm productive investment operations or units

Resultaat:

- R.16 – Investments related to climate

Impact:

Geen relevante indicatoren

Context:

- C.17 – Utilized agricultural area
- C.22 – Livestock units

Overige:

- Soja gebruik in de veevoeder industrie, waarvan 'deforestation-free' en 'conversion free'
- Landbouwareaal in functie van de veehouderij

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Belgian Feed Association (BFA) - indien beschikbaar
- Fediol (soja statistieken) - indien beschikbaar

- Eigen administratieve databanken (verzamelaanvraag: perceelsaangifte (LPIS) en applicaties)

Evaluatie activiteiten:

De context-, resultaat- en outputindicatoren vormen de basis van de evaluatie. Dit wordt aangevuld met enkele verdiepende analyses op niveau van de individuele maatregelen waardoor we meer inzicht krijgen in de resultaat- en outputindicatoren en de maatregel indien nodig kunnen bijsturen. Waar mogelijk en relevant zal de ruimtelijke spreiding mee onderzocht worden.

De evaluatie kan aangevuld worden met monitoringsgegevens van externe databronnen (zoals Fediol of BFA) waardoor de resultaten en output ook gekaderd kunnen worden in een bredere Europese, Belgische of Vlaamse context.

Er gebeurt vrij veel onderzoek naar nieuwe plantaardige eiwitbronnen. Het is van belang de praktijkbaarheid van die nieuwe teelten op te volgen zodat beslist kan worden of deze nieuwe teelten kunnen opgenomen worden in de bestaande interventie 'Ecoteelten'. De evaluatie zal hierop ingaan.

Naast het GLB draagt ook de Vlaamse eiwitstrategie in het kader van de Vlaamse Voedselstrategie bij aan de vermindering van de afhankelijkheid van externe eiwitten. Heirdoor is het moeilijk om resultaten louter aan het GLB toe te schrijven. De interventies in het GLB-SP zijn afgestemd met de Vlaamse eiwitstrategie maar de scope van de eiwitstrategie is ruimer want naast plantaardige eiwitbronnen voor humane voeding en ter vervanging van (buitenlandse) soja in het diervoeder is er binnen de Vlaamse Eiwitstrategie aandacht voor verbeterde ruwvoeding (meer eiwit uit gras) en nevenstromen; waar ook VLIF-investeringen voor voorzien zijn (bv. silo's voor nevenstromen, meng- en maalinstallaties, wagen voor zomerstalvoeding). Additioneel beleid kan deel uitmaken van de coherentie-evaluatie.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij kan instaan voor de (basis en verdiepende) analyses. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen!

---

3. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan aanpassingen tegen klimaatveranderingen in de Vlaamse landbouwsector?

Succesfactoren:

- De landbouw wordt beter bestendig tegen klimaatverandering door, onder meer, het verbeteren van de bodemkwaliteit, de waterhuishouding, wateropslag, waterbeschikbaarheid en het verminderen van hittestress of door aangepaste variëteiten, teelten of rassen
- Er is een toename in het gebruik van klimaatadaptietechnieken zoals het gebruik van specifieke machines of materiaal (bv. nevelkoeling, waterzuivering, waterreservoirs, regenkappen of hagelnetten) of teelten (bv. droogteresistent, zoutminnend, wijnbouw, etc.) of variëteiten

Indicatoren:

Output:

- O.4 – Number of hectares benefitting from basic income support
- O.8 – Number of hectares or of livestock units benefitting from eco-schemes
- O.14 – Number of hectares (excluding forestry) or number of other units covered by environmental or climate-related commitments going beyond mandatory requirements
- O.20 – Number of supported on-farm productive investment operations or units
- O.21 – Number of supported on-farm non-productive investment operations or units
- O.35 – Number of supported operational programmes

Resultaat:

- R.12 – Adaptation to climate change
- R.16 – Investments related to climate
- R.19 – Improving and protecting soils
- R.26 – Investments related to natural resources

Impact:

- I.9 – Improving the resilience of agriculture to climate change: Agricultural sector resilience progress indicator
- I.11 – Enhancing carbon sequestration: Soil organic carbon in agricultural land
- I.17 – Reducing pressure on water resource: Water Exploitation Index Plus (WEI+)

Context:

- C.38 – Water use in agriculture
- C.40 – Soil organic carbon in agricultural land
- C.45 – Agricultural sector resilience progress indicator

Overige:

Geen relevante indicatoren

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat
- LMN (indicator duurzaam watergebruik, watergebruik op landbouwbedrijven, etc.)
- VMM-milieu indicatoren
- Eigen administratieve databanken (verzamelenvraag: perceelsaangifte (LPIS), VLIF Duurzaamheidsdatabank en applicaties)

Evaluatie activiteiten:

De context-, resultaat-, en outputindicatoren vormen de basis van de evaluatie. Dit wordt aangevuld met enkele verdiepende analyses op niveau van de individuele maatregelen. Concreet worden volgende analyses voorgesteld: verdeling naar bedrijfstypes, leeftijd van deelnemende landbouwers, naar arealen per teelt, ruimtelijke verdeling (indien relevant). Deze analyses kunnen inzicht bieden in de efficiëntie van de maatregelen. Bij de dierlijke sectoren kan klimaatverandering leiden tot

hittestress. Investerings die hieraan tegemoetkomen (staklimaat, beschutting in weide) zullen worden meegenomen in de analyses.

Daarenboven zal de evaluatie aangevuld worden met externe indicatoren (bv. VMM, etc.) die de Vlaamse context meer kunnen duiden en helpen interpreteren. Waar mogelijk zal op basis van een kengetal ook een doorrekening gebeuren van de impact (bv. volume hemelwateropslag gerealiseerd via VLIF)

De beleidsaanbevelingen en conclusies uit relevante (onderzoeks-)projecten zullen geëvalueerd worden in relatie tot de GLB-interventies. Het kan hierbij zowel gaan om areaalgebonden interventies als om mogelijke investeringen die op de VLIF-lijst kunnen worden opgenomen. Concreet denken we bv. aan specifieke klimaatadaptieve variëteiten of rassen of andere teelten (bv. de wijnbouw, paludicultuur, zonnekroon, etc.).

Ook binnen de GMO zijn er acties met als doelstelling “DS f) Matiging van en aanpassing klimaatverandering (luik broeikasgassen, koolstoffixatie en duurzame energie)”. De GMO evalueert zelf ook zijn acties. De resultaten van deze evaluatie kunnen meegenomen worden in het evaluatieplan.

Naast het GLB is er ook ander Vlaams adaptatiebeleid. Hierdoor is het vaak moeilijk de impact louter aan het GLB toe te schrijven. Additioneel beleid kan deel uitmaken van de coherentie-evaluatie.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij kan instaan voor de (basis en verdiepende) analyses op de individuele maatregelen, in elk geval in verband met de areaalgebonden maatregelen en de (duurzaamheidsberekeningen in de) investeringssteun. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of er bijkomend bepaalde onderdelen al of niet extern uitbesteed worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

---

4. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verbeteren en instandhouden van de waterkwantiteit en -kwaliteit op het Vlaamse platteland?

Succesfactoren:

- De afspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen en de aanwezigheid hiervan in oppervlakte- en grondwater neemt af (bv. door een verminderd verbruik en door buffering van waterlopen).
- De druk op natuurlijke oppervlakte- en grondwaterlichamen neemt af (bv. door het regenwater zoveel mogelijk te laten infiltreren, bufferen en hergebruiken of door het inzetten op het gebruik van grijswater, waterzuivering of teelten die minder water behoeven)

Indicatoren:

Output:

- O.4 – Number of hectares benefitting from basic income support
- O.8 – Number of hectares or of livestock units benefitting from eco-schemes

- O.14 – Number of hectares (excluding forestry) or number of other units covered by environmental or climate-related commitments going beyond mandatory requirements
- O.17 – Number of hectares or number of other units benefitting from support for organic farming
- O.20 – Number of supported on-farm productive investment operations or units
- O.21 – Number of supported on-farm non-productive investment operations or units
- O.35 – Number of supported operational programmes

Resultaat:

- R.21 – Protecting water quality
- R.22 – Sustainable nutrient management
- R.24 – Sustainable and reduced use of pesticides
- R.26 – Investments related to natural resources
- R.27 – Environmental or climate-related performance through investment in rural areas
- R.29 – Development of organic agriculture

Impact:

- I.13 – Reducing soil erosion: Percentage of agricultural land in moderate and severe soil erosion
- I.15 – Improving water quality: Gross nutrient balance on agricultural land
- I.16 – Reducing nutrient leakage: Nitrates in ground water – percentage of ground water stations with nitrates concentration over 50 mg/l as per the Directive 91/676/EEC
- I.17 – Reducing pressure on water resource: Water Exploitation Index Plus (WEI+)
- I.18 – Sustainable and reduced use of pesticides: Risks, use and impacts of pesticides

Context:

- C.33 – Agricultural area under organic farming
- C.38 – Water use in agriculture
- C.39 – Water quality
- C.49 – Risk, use and impacts of pesticides

Overige:

- Percentage Vlaamse waterlichamen dat voldoet aan de norm voor zuurstof, nitraat, fosfaat en stikstof totaal
- Gebruik van dierlijke mest, kunstmest en andere organische meststoffen
- Gesimuleerde stikstof- en fosfaatvrucht per deelstroom
- Nitraatconcentratie, Fosfaatconcentratie en % meetpunten met overschrijding in oppervlaktewater en grondwater
- Gebruik gewasbeschermingsmiddelen
- Pesticiden in oppervlakte- en grondwater
- Druk op het waterleven door gewasbescherming (Seq+)

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat
- Vlaamse Landmaatschappij (VLM)
- Vlaamse milieumaatschappij (VMM) (indicatoren pesticiden in water, MAP-meetpunten, grondwater- en oppervlaktewaterwinningen, Nutriëntenemissie (NEMO)-model (indien beschikbaar), sedimentatiemodel (indien beschikbaar))
- Departement Omgeving – Afdeling Vlaams Planbureau voor Omgeving (VPO) - verharding, omgevingsvergunningen voor drainage, ophoging landbouwpercelen, etc. – indien beschikbaar
- Landbouwmonitoringsnetwerk LMN (duurzaam watergebruik, gebruik van water, gewasbescherming en kunstmest)
- De Scheepvaart/De Vlaamse waterweg (captatie uit bevaarbare waterlopen – indien beschikbaar)
- Eigen administratieve databanken (verzamel aanvraag: perceelsaangifte (LPIS), VLIF Duurzaamheidsdatabank en andere administratieve applicaties)

Evaluatie activiteiten:

De context-, resultaat- en outputindicatoren vormen de basis van de evaluatie. Dit wordt aangevuld met enkele verdiepende analyses op niveau van de individuele maatregelen. Concreet worden volgende analyses voorgesteld: analyses naar bedrijfstypes, leeftijd van deelnemende landbouwers, al of niet al ervaring met maatregelen in het verleden, **Waar relevant kan ook de ruimtelijke verdeling** worden geanalyseerd. De evaluatie kan als basis dienen om de efficiëntie van bestaande maatregelen te verhogen. Op basis van beschikbare kengetallen kan op relatief eenvoudige manier de impact van areaalgebonden maatregelen of VLIF-investeringen doorgerekend worden, bv. volume wateropslag via VLIF.

Daarenboven zullen ook extra indicatoren opgenomen worden die de Vlaamse context beter duiden, de conditionaliteit mee kunnen evalueren of de resultaten helpen interpreteren, bv. data uit externe monitoring (bv. Harmonised Risk Indicators (HRI), Mestactieplan (MAP)-meetpunten, cijfers m.b.t. captaties en grond- en oppervlaktewaterwinningen, ... – indien beschikbaar). Op basis van het LMN (FADN) kunnen evoluties in het gewasbeschermingsmiddelengebruik, watergebruik en het (kunst)mestgebruik worden weergegeven en kan het aandeel duurzaam watergebruik worden berekend. Ook kunnen we putten uit een jaarlijkse monitoring van de biolandbouw.

Ook de resultaten en aanbevelingen van onderzoeken en projecten m.b.t. waterkwaliteit en -kwantiteit in relatie tot de landbouw zullen worden gescreend en geëvalueerd in relatie met de relevante interventies van het GLB-SP.

Binnen de GMO Groenten en Fruit zijn er acties binnen de doelstelling 'goede productiepraktijken' die inspelen op waterkwaliteit, waterbeheer, duurzaam gebruik van water en optimalisering van bemesting en verminderd en/of duurzamer gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en natuurlijke hulpbronnen. Binnen de GMO vinden ook evaluatie-activiteiten plaats. De resultaten van de evaluatie-activiteiten kunnen meegenomen worden in de globale evaluatie van het GLB SP.

Naast het GLB is er veel ander Vlaams of federaal beleid dat een impact kan hebben op de waterkwaliteit en -kwantiteit. Het Vlaams waterbeleid (incl. mestbeleid, beleid met betrekking tot (drink-) waterkwaliteit en -kwantiteit) dat ook deel uitmaakt van de conditionaliteit, heeft een belangrijke impact. Met betrekking tot pesticiden zit het toelatingsbeleid bij de federale overheid. Waterkwaliteit en -kwantiteit (vergunningen en, meldingen voor captaties vallen onder de VMM. Ook de link met het ruimtelijkeordeningsbeleid is van belang aangezien er omgevingsvergunningen bekomen moeten worden voor het inplannen van niet-productieve investeringen (NPI's) (waterreservoirs, poelen, drainage (in sommige gevallen), etc.) en omdat er doelstellingen zijn rond het ruimtebeslag en de verharding in het open ruimtegebied. Additioneel beleid kan deel uitmaken van de coherentie-evaluatie.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij kan instaan voor de (basis en verdiepende) analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of bepaalde onderdelen al of niet extern uitbesteed worden (bv eventuele modelberekeningen met behulp van modellen van andere beleidsdomeinen). Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

---

5. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het creëren en instandhouden van kwaliteitsvolle bodems op het Vlaamse platteland?

Succesfactoren:

- De bodemkwaliteit, inclusief nutriëntenbalans en bodemkoolstofgehalte, neemt toe.
- Het verlies van kwaliteitsvolle bodems (bv. door erosie) en nutriëntenlekkages nemen af.

Indicatoren:

Output:

- O.4 – Number of hectares benefitting from basic income support
- O.8 – Number of hectares or of livestock units benefitting from eco-schemes
- O.14 – Number of hectares (excluding forestry) or number of other units covered by environmental or climate-related commitments going beyond mandatory requirements
- O.20 – Number of supported on-farm productive investment operations or units
- O.21 – Number of supported on-farm non-productive investment operations or units
- O.35 – Number of supported operational programmes

Resultaat:

- R.14 – Carbon storage in soils and biomass
- R.16 – Investments related to climate
- R.17 – Area supported for afforestation, agroforestry, and restoration
- R.19 – Improving and protecting soils
- R.22 – Sustainable nutrient management
- R.24 – Sustainable and reduced use of pesticides
- R.26 – Investments related to natural resources

Impact:

- I.13 – Reducing soil erosion: Percentage of agricultural land in moderate and severe soil erosion

Context:

- C.19 – Agricultural area
- C.41 – Soil erosion by water: Percentage of agricultural land in moderate and severe soil erosion

Overige:

- Land take and net land take/soil sealing (bodemaafdichting)
- Indicatoren bodemverdichting
- Indicatoren gewasdiversiteit of -rotatie
- Bodemerosierisico-indicator

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- LMN – kunstmestgebruik
- Vlaamse Landmaatschappij (VLM - indien beschikbaar)
- Departement Omgeving – VPO (bodemaafdichting, verharding, ruimtebeslag - indien beschikbaar)
- Land Use, Land Use Change and Forestry (LULUCF)-boekhouding
- Departement Omgeving (C-monitoring – indien beschikbaar)
- Eigen administratieve databanken (verzamelaanvraag: perceelsaangifte (LPIS) en andere administratieve applicaties)

Evaluatie activiteiten:

De context-, resultaat- en outputindicatoren vormen de basis van de evaluatie. Dit wordt aangevuld met enkele verdiepende analyses op niveau van de individuele maatregelen. We denken concreet aan analyses naar bedrijfstypes, leeftijd van deelnemende landbouwers, al of niet al ervaring met maatregelen in het verleden, ruimtelijke verdeling (indien relevant)). Dergelijke analyses kunnen bijdragen aan het verhogen van de efficiëntie van GLB-interventies, waarbij het zowel kan gaan om areaalgebonden maatregelen als om investeringen. Ook een analyse van de invulling van de conditionaliteiten behoort tot de mogelijkheden. We denken hierbij aan thema's zoals gewasrotatie en -diversificatie, erosie, etc.

De resultaten van externe monitoringsnetwerken (bv. C-mon, labo-analyses – indien beschikbaar) kunnen helpen de Vlaamse context beter te duiden. Of de resultaten helpen interpreteren. Op basis van het LMN (FADN) en/of VLM (indien beschikbaar) kunnen evoluties in het (kunst)mestgebruik worden weergegeven.

Ook hier zullen de conclusies en resultaten van (onderzoeks-)projecten m.b.t. bodemkwaliteit in relatie tot de landbouw gescreend en geëvalueerd worden. Het onderzoek zal gescreend worden en de beleidsaanbevelingen en conclusies zullen geëvalueerd worden in relatie tot de GLB-interventies.

Binnen de GMO Groenten en Fruit zijn er acties binnen de doelstelling 'goede productiepraktijken' die inspelen op bodemkwaliteit. Binnen de GMO vinden ook evaluatie-activiteiten plaats. De resultaten van de evaluatie-activiteiten kunnen meegenomen worden in de globale evaluatie van het GLB SP.

Ook de link met het andere (Vlaams) overheidsbeleid mag niet uit oog verloren worden. Additioneel beleid kan deel uitmaken van de coherentie-evaluatie. Het Vlaams mest-, milieu- en erosiebeleid, dat ook deel uitmaakt van de conditionaliteit, heeft een belangrijke impact. Momenteel is een evaluatie van het erosiebeleid lopende. De resultaten van deze evaluatie kunnen meegenomen worden in de GLB-evaluatie. Ook de monitoring van het erosiebeleid is een belangrijk element. Indien er vanuit het beleid geen verplichtingen rond de monitoring van erosie zouden zullen we zelf een evaluatie uitvoeren bij landbouwers gebeuren. Ook de wetenschappelijke karteringsoefening rond wetlands en veengebieden moet verder omgezet worden in beleid en opgenomen worden in de conditionaliteit. Ook de link met het ruimtelijkeordeningsbeleid is van belang aangezien er doelstellingen zijn rond de bodemafdichting (verharding) en ruimtebeslag. Daarnaast is er een link het Vlaams klimaatbeleid nodig voor de LULUCF-doelstellingen.

Verder kan ook verwezen worden naar evaluatie-activiteiten m.b.t. C-opslag aangezien het organische stofgehalte een belangrijke indicator is voor bodemkwaliteit (zowel ecoregelingen, AMKM als VLIF).

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij kan instaan voor de (basis en verdiepende) analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of bepaalde onderdelen al of niet extern uitbesteed worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

---

6. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het tot staan brengen en ombuigen van biodiversiteitsverlies en het instandhouden van habitats en landschappen, inclusief de (genetische) diversiteit op landbouwerbedrijven

---

Succesfactoren:

- Het aandeel groeneblauwe dooradering in het landbouwlandschap blijft behouden of neemt toe.
- De achteruitgang van agrobiodiversiteit, inclusief bestuivers, wordt omgebogen of ten minste tot stand gebracht en neemt toe.
- De staat van instandhouding van de Natura2000-gebieden verbetert (o.a. door afname van drukfactoren uit de landbouw in Natura 2000-gebieden)
- De teeltdiversiteit en genetische diversiteit op veeteeltbedrijven blijft behouden of neemt toe.

Indicatoren:

Output:

- O.4 – Number of hectares benefitting from basic income support
- O.8 – Number of hectares or of livestock units benefitting from eco-schemes

- O.14 – Number of hectares (excluding forestry) or number of other units covered by environmental or climate-related commitments going beyond mandatory requirements
- O.19 – Number of operations or units supporting genetic resources
- O.20 – Number of supported on-farm productive investment operations or units
- O.21 – Number of supported on-farm non-productive investment operations or units
- O.23 – Number of supported off-farm non-productive investment operations or units
- O.31 – Number of supported local development strategies (LEADER) or preparatory actions
- O.35 – Number of supported operational programmes
- O.37 – Number of actions or units for beekeeping preservation or improvement

Resultaat:

- R.24 – Sustainable and reduced use of pesticides
- R.25 – Environmental performance in the livestock sector
- R.27 – Number of operations contributing to environmental sustainability
- R.31 – Preserving habitats and species
- R.32 – Investments related to biodiversity
- R.33 – Improving Natura 2000 management
- R.34 – Preserving landscape features
- R.38 – LEADER coverage

Impact:

- I.14 – Improving air quality: ammonia emissions from agriculture
- I.18 – Sustainable and reduced use of pesticides: Risks, use and impacts of pesticides
- I.19 – Increasing farmland bird populations: Farmland Bird Index
- I.20 – Enhancing biodiversity protection: Percentage of species and habitats of Community interest related to agriculture with stable or increasing trends, with breakdown of the percentage for wild pollinators species
- I.21 – Enhancing provision of ecosystem services: Share of agricultural land covered with landscape features
- I.22 – Increasing agro-biodiversity in farming system: Crop diversity

Context:

- C.19 – Farming in Natura 2000 areas
- C.21 – Agricultural land covered with landscape features
- C.22 – Crop diversity
- C.36 – Farmland Bird Index
- C.37 – Percentage of species and habitats of Community interest related to agriculture with stable or increasing trends
- C.47 – Ammonia emissions from agriculture
- C.49 – Risks, use and impacts of pesticides

Overige:

- Bosinventaris, inclusief functionele diversiteit en authenticiteitsindex

- Areaal Vlaams en Europees beschermde natuur
- Graslandhabitats van Europees belang
- Natura 2000 – Staat van instandhouding van habitats (incl. bos) van de Habitatrictlijn
- Natura 2000 – Staat van instandhouding van soorten
- Natura 2000 – Broedvogels van Europees belang
- Dagvlinders index
- Rode lijsten
- Multisoortenindex voor akker- en graslandsoorten
- Sterftcijfers van de bijenkolonies

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat
- Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) – Natuurindicatoren (staat van instandhouding, graslandhabitats, beschermde natuur, broedvogels, dagvlinders, etc.) – meetnet biodiversiteit agrarisch gebied (indien beschikbaar)
- Eigen administratieve databanken (verzamelaanvraag: perceelsaangifte (LPIS) en andere administratieve applicaties)
- Citizen science monitoring: waarnemingen.be AI-monitoring (bv. KLE, groenblauwe infrastructuur) (indien beschikbaar)
- VMM - Emissiemodel Ammoniak Vlaanderen (EMAV) model (indien beschikbaar)

Evaluatie activiteiten:

De context-, resultaat- en outputindicatoren vormen de basis van de evaluatie. Dit wordt aangevuld met enkele verdiepende analyses op niveau van individuele, relevante maatregelen, zowel areaalgebonden maatregelen als (niet-productieve) investeringen. We denken concreet aan analyses naar bedrijfstypes, leeftijd van deelnemende landbouwers, al of niet al ervaring met maatregelen in het verleden, ruimtelijke verdeling van de maatregelen (bv. in of buiten Natura 2000), de bijdrage aan de groenblauwe dooradering, ... Een verdere analyse op de conditionaliteit m.b.t. de invulling van het niet-productief areaal alsook een analyse van de teeltdiversificatie en -rotatie kunnen interessant zijn voor de evaluatie rond biodiversiteit.

De resultaten van biodiversiteitsmonitoringsnetwerken (bv. Meetnet biodiversiteit agrarisch gebied of andere – indien beschikbaar) kunnen helpen de Vlaamse context en de resultaten te duiden en te interpreteren.

Naast kwantitatieve informatie op basis van onze eigen administratieve databanken of externe monitoringsnetwerken kan ook beroep gedaan worden op kwalitatieve informatie van experts of literatuur. In Vlaanderen zijn er veel (onderzoeks-)projecten m.b.t. biodiversiteit in relatie tot de landbouw. De conclusies en beleidsaanbevelingen uit deze projecten kunnen relevant zijn voor de evaluatie van de GLB-maatregelen.

De houding van landbouwers t.a.v. ecoregelingen, agromilieumaatregelen en beheerovereenkomsten kan geëvalueerd worden op basis van kwalitatief onderzoek.

Voor de biodiversiteit is ook de evolutie van de drukfactoren van belang. De belangrijkste drukfactoren voor biodiversiteit zijn: (1) veranderingen in landgebruik; (2) versnippering; (3) verontreiniging, (4) vermesting en verzuring; (5) verdroging; (6) klimaatverandering en (7) invasieve uitheemse soorten. Voor drukfactoren 1 tem 6 verwijzen we naar de andere evaluatienoden.

Binnen de GMO Groenten en Fruit zijn er acties binnen de doelstelling 'goede productiepraktijken' die inspelen op biodiversiteit. Binnen de GMO vinden ook evaluatie-activiteiten plaats. De resultaten van de evaluatie-activiteiten kunnen meegenomen worden in de globale evaluatie van het GLB-SP.

Inzake biodiversiteit kan de relatie met andere (Vlaams) overheidsbeleid niet uit oog verloren worden. Additioneel beleid kan deel uitmaken van de coherentie-evaluatie. Het Vlaams natuur- en milieubeleid, dat ook deel uitmaakt van de conditionaliteit, heeft eveneens een belangrijke impact. Graslanden en enkele Natura2000-soorten en -habitats (zoals knoflookpad, kamsalamander, hamster, bruine kiekendief, grauwe kiekendief en grauwe klauwier) of soorten waarvoor een soortenbeschermingsprogramma (akkervogels, weidevogels met focus op grutto en zomertortel) zijn opgemaakt zijn typisch gekoppeld aan landbouw. Indicatoren rond de evoluties van de populaties, het areaal leefgebied en de kwaliteit van het leefgebied zullen in de evaluatie opgenomen worden. Beheergebieden voor beheerovereenkomsten zijn afgestemd op de soortenbeschermingsprogramma's en worden in die zin geëvalueerd in het natuurbeleid. Ook het Programmatorische Aanpak Stikstof (PAS)-beleid is sterk gelinkt met het biodiversiteitsbeleid. Daarom worden de evaluaties m.b.t. ammoniakemissies in het luik biodiversiteit opgenomen.

Een van de grootste uitdagingen bij evaluatieactiviteiten is het koppelen van de maatregelen aan de waargenomen veranderingen. Voordat met evaluatieacties wordt begonnen, is het noodzakelijk om een reflectieproces uit te voeren om te bepalen hoe de relatie tussen GLB-maatregelen, milieudoelstellingen en wettelijke monitoringsystemen voor biodiversiteit kan worden beoordeeld. (Ook andere mogelijkheden naar causaliteit kunnen onderzocht worden.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij, de Vlaamse Landmaatschappij en/of ANB kunnen instaan voor de (basis en verdiepende) analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of bepaalde onderdelen al of niet extern uitbesteed worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

Evaluatiethema 4: Jonge landbouwers (SpD.07)

Dit thema beschrijft het evaluatiekader met betrekking tot de aspecten het aantrekken van jonge landbouwers. Dit omvat voornamelijk de aspecten van het GLB-SP die vallen onder SpD.07: Het aantrekken en vasthouden van jonge landbouwers en andere nieuwe landbouwers en bevordering van duurzame bedrijfsontwikkeling in plattelandsgebieden. Dit thema gaat echter breder dan enkel deze SpD en zal daarom ook overlappen met elementen uit andere SpD's.

Betrokken Evaluatienoden:

- Evaluatienood 12. Evaluatie van de bijdragen van het GLB-SP aan het bevorderen van de instroom en de verjonging in de landbouwsector

---

Overzicht Evaluatievragen:

---

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het bevorderen van de instroom en de verjonging in de landbouwsector

---

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het bevorderen van de instroom en de verjonging in de landbouwsector

---

Succesfactoren:

- Het aantal jonge en/of nieuwe landbouwers neemt toe.

Indicatoren:

Output:

- O.6 – Number of hectares benefitting from complementary income support for young farmers
- O.25 – Number of young farmers receiving setting-up support

Resultaat:

- R.36 – Generational renewal
- R.37 – Growth and jobs in rural areas

Impact:

- I.23 – Attracting young farmers: Evolution of number of new farm managers and the number of new young farm managers, including a gender breakdown

Context:

- C.06 – Employment rate in rural areas
- C.14 – Age structure of farm managers
- C.15 – Agricultural training of farm managers (by age group)
- C.16 – New farm managers and new young farm managers

Overige:

- Opvolging naargelang sector
- Leningen, schuldgraad jonge landbouwers
- Toegang tot grond en kapitaal

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat
- Landbouwmonitoringsnetwerk (LMN)
- Farm Accountancy Data Network (FADN/FSDN)
- Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium)
- Cijferwebsite Dept. LV

Evaluatie activiteiten:

De basis voor de evaluatie zijn de output, resultaat, impact en context indicatoren. Deze worden aangevuld met extra indicatoren en analyses. De evaluaties overlappen deels met evaluatiethema 1. Een aantal resultaten worden hier overgenomen en verder uitgediept.

De evaluatie gaat in op de leeftijd structuur van de landbouwers (incl. aandeel jonge landbouwers hierin) en de evolutie van het aantal jonge landbouwers. De leeftijd structuur wordt in meer detail bekeken naargelang gender, bedrijfstype, bedrijfsgrootte en inkomen. Er wordt eveneens voor de verschillende maatregelen nagegaan wat de opnamegraad hiervan is bij jonge landbouwers, dus het aandeel jonge landbouwers in de steun per (groep) van maatregel(en). In welke mate hebben jonge landbouwers toegang tot maatregelen en maken ze daar gebruik van? Vooral de mate dat er toegang is tot kennis en advies voor jonge en nieuwe landbouwers is daar van belang. Voor een aantal vormingsactiviteiten kan er na de vorming gekeken worden hoeveel deelnemers er als nieuwe landbouwer zijn gestart.

Binnen de VLIF productieve investeringen kan het effect van de jongerenbonus opgelijst worden. Met de jongerenbonus krijgen bedrijven met een landbouwer jonger dan 40 jaar een hogere selectiekans en vanaf de 30% VLIF-basissteun ook 10% bijkomende steun. Ook binnen de PAS is de VLIF-steun hoger voor jonge landbouwers, met name 65% i.p.v. 40% voor hele nieuwbouwstallen met een ammoniak-emissiearm systeem. Ook dit kan opgelijst worden.

Binnen de rechtstreekse betalingen is er een aanvullende betaling voor jonge landbouwers. De opname daarvan wordt weergegeven.

Daarnaast kan men ook ingaan op de toegang tot land en kapitaal. Dit kan kwalitatief aan de hand van experts en literatuur, aangevuld met kwantitatieve informatie zoals bijvoorbeeld leningen en schuldgraad.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij kan instaan voor de (basis en verdiepende) analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of bepaalde onderdelen al of niet extern uitbesteed worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

Evaluatiethema 5: Lokale plattelandontwikkeling (SpD.08)

Dit thema beschrijft het evaluatiekader met betrekking tot de aspecten lokale plattelandontwikkeling. Dit omvat voornamelijk de aspecten van het GLB-SP die vallen onder SpD.08: Bevordering van de werkgelegenheid, groei, gendergelijkheid, waaronder deelname van vrouwen in het boerenbedrijf, sociale inclusie en lokale ontwikkeling in plattlandsgebieden, ook in de circulaire bio-economie en de duurzame bosbouw. Dit thema gaat echter breder dan enkel deze SpD en zal daarom ook overlappen met elementen uit andere SpD's.

Betrokken Evaluatienoden:

- Evaluatienood 13. Evaluatie van de bijdragen van het GLB-SP aan de ontwikkeling van het platteland

---

Overzicht Evaluatievragen:

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan de ontwikkeling van het platteland?

---

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan de ontwikkeling van het platteland?

Succesfactoren:

- De plattelandseconomie groeit of blijft op zijn minst stabiel en evolueert naar een meer bio- en circulaire economie
- De sociale inclusie, inclusief de rol van de vrouw, en leefbaarheid op het platteland nemen toe.

Indicatoren:

Output:

- O.27 – Number of rural businesses receiving support for start up
- O.31 – Number of supported local development strategies (LEADER) or preparatory actions

Resultaat:

- R.37 – Growth and jobs in rural areas
- R.38 – LEADER coverage
- R.39 – Developing the rural economy
- R.40 – Smart transition of the rural economy
- R.41 – Connecting rural Europe
- R.42 – Promoting social inclusion

Impact:

- I.24 – Contributing to jobs in rural areas: Evolution of the employment rate in rural areas, including a gender breakdown
- I.25 – Contributing to growth in rural areas: Evolution of Gross Domestic Product (GDP) per capita in rural areas
- I.27 – Promoting rural inclusion: Evolution of poverty index in rural areas

Context:

- C.06 – Employment rate in rural areas
- C.07 – Unemployment rate in rural areas
- C.09 – GDP per capita
- C.10 – Poverty rate

Overige:

- Ondernemersgraad
- Bio-gebaseerde economie: grootte, tewerkstelling
- Sociale duurzaamheid, o.a. probleemgevoeligheid en stress-factoren
- Samenleven
- Vrije tijd en toerisme
- De gemeente- en stadsmonitor
- De interprovinciale werking data en analyse (provincies in cijfers)
- Binnen het Leaderprogramma worden volgende extra indicatoren gemonitord op Vlaams niveau:
  - VI.1 Aantal ondersteunde projecten in functie van de ketenontwikkeling van biomassavalorisatie en (circulaire) bio-economie
  - VI 2 Aantal ondersteunde initiatieven rond gezonde lokale voeding (korte keten - voedselverspilling - ruimte voor voedsel - voedsel voor kwetsbare mensen - ...)
  - VI 3 Aantal ondersteunde nieuwe of gerenoveerde socio-culturele voorzieningen & dienstverlening en ontmoetingsplekken (incl. luwte-oases)
  - VI 4 Aantal ondersteunde nieuwe voorzieningen en diensten voor kwetsbare groepen
  - VI 5 Aantal projecten rond ontwikkeling van open ruimte (in functie van klimaatadaptatie/bodem- en waterbeheer, CO2-opslag, biodiversiteit, ...)
  - VI6 Oppervlakte landschappelijke aanpassingen of ingrepen met het oog op klimaatadaptatie (ha)

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat
- Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium)
- Eigen administratieve databanken (Dept. LV)
- Steunpunt werk - Vlaamse Arbeidsberekening – indien beschikbaar
- Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) - Arbeidsmarktanalyse – indien beschikbaar

Evaluatie activiteiten:

De gebiedsgerichte noden werden geanalyseerd voor het opstellen van de Lokale Ontwikkelingsstrategie (LOS) en de keuze van indicatoren op “Local action group” (LAG)-niveau. De analyse van de impact van LEADER zal voornamelijk gebeuren op basis van de geselecteerde Europese indicatoren van toepassing voor LEADER en de bijgevoegde zes Vlaamse indicatoren op niveau van elke plattelandsgebied waarvoor een LOS is opgemaakt. In het kader van de lokale

ontwikkeling in plattelandsgebieden, ex ante evaluatie principes en mechanismen opgenomen bij de oproep tot de lokale ontwikkelingsstrategieën binnen Leader.

Ook zal de beleidsrichting binnen de Leaderplattelandsgebieden gemonitord worden, nl. wat betreft sociale inclusie en gender gelijkheid.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij en/of de Vlaamse Landmaatschappij kunnen instaan voor de (basis en verdiepende) analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of bepaalde onderdelen al of niet extern uitbesteed worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

Evaluatiethema 6: Maatschappelijke verwachtingen inzake voedsel en gezondheid (SpD.09)

Dit thema beschrijft het evaluatiekader met betrekking tot de aspecten rond maatschappelijke verwachtingen. Dit omvat voornamelijk de aspecten van het GLB-SP die vallen onder SpD.09: Beter inspelen door de landbouw van de Unie op de maatschappelijke verwachtingen inzake voedsel en gezondheid, onder meer wat betreft hoogkwalitatief, veilig en voedzaam voedsel dat op duurzame wijze is geproduceerd, en voorts vermindering van de voedselverspilling, verbetering van het dierenwelzijn, en bestrijding van antimicrobiële resistentie. Dit thema gaat echter breder dan enkel deze SpD en zal daarom ook overlappen met elementen uit andere SpD's.

Betrokken Evaluatienoden:

- Evaluatienood 14. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het imago van de Vlaamse landbouw
- Evaluatienood 15. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het dierenwelzijn en de reductie van het antibioticagebruik
- Evaluatienood 16. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het verminderen van voedselafval en beter gebruik van reststromen

---

Overzicht Evaluatievragen:

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verbeteren van het imago van de Vlaamse landbouw?
2. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het dierenwelzijn en de reductie van het antibiotica gebruik?
3. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verminderen van het voedselafval en een beter gebruik van reststromen?

---

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verbeteren van het imago van de Vlaamse landbouw?

Succesfactoren:

- Het imago van de landbouw, inclusief het imago wat betreft dierenwelzijn, voedselveiligheid en kwaliteitsvol voedsel, is verbeterd.

Indicatoren:

Output:

- O.18 – Number of livestock units (LU) benefitting from support for animal welfare, health or increased biosecurity measures
- O.20 – Number of supported on-farm productive investment operations or units
- O.29 – Number of beneficiaries receiving support to participate in official quality schemes
- O.35 – Number of supported operational programmes

Resultaat:

- R.43 – Limiting antimicrobial use

- R.44 – Improving animal welfare

Impact:

- I.28 – Limiting antimicrobials use in farmed animals: Sales/use of antimicrobials for food-producing animals
- I.29 – Responding to consumer demand for quality food: Value of production under Union quality schemes and of organic production

Context:

- C.35 – Value of production under EU quality schemes and of organic production compared to total value of agricultural and food production
- C.48 – Sales/use of antimicrobials in food producing animals

Overige:

- Biolandbouw (areaal, aantal bedrijven, aantal dieren onder biolandbouw)
- Imago van landbouw rond zes actuele thema's: economie, dierenwelzijn, milieu, groene energie, open ruimte en schaalvergroting (extern onderzoek)
- Voedselbeleid: duurzaam voedsel, eiwitplan enz. link met Farm to Fork en Green Deal
- Interventies die vallen onder de operationele programma's in de GMO Groenten en Fruit kunnen gelinkt worden aan de specifieke GLB-doelstellingen. Een aantal indicatoren waarop gerapporteerd wordt en die betrekking hebben op de specifieke doelstelling onder dit evaluatiethema worden hier eveneens meegenomen

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat
- Eigen administratieve databanken (Dept. LV)
- Imago van de Vlaamse land- en tuinbouw bij de Vlaming (Ugent)

Evaluatie activiteiten:

De basis van de evaluatie zijn de indicatoren. Indien indicatoren enkel beschikbaar zijn op Belgisch niveau worden die aangevuld met extra indicatoren en informatie op Vlaams niveau. Voor de indicator rond het imago van de landbouw wordt geput uit een vijfjaarlijkse studie van de Universiteit Gent in opdracht van VILT (Vlaams informatiecentrum voor Land- en tuinbouw). Daar wordt, naast een algemene score voor het imago, gepolst naar het imago van landbouw binnen zes actuele thema's: economie, dierenwelzijn, milieu, groene energie, open ruimte en schaalvergroting. Voor een evaluatie van het imago wordt vooral gesteund op literatuur en hangt de evaluatie activiteit af van de beschikbaarheid van een aantal bronnen, zoals bijvoorbeeld de imago studie van VILT die hiervoor aangehaald is.

De analyse gaat dieper in op biolandbouw waarbij zowel de aanbod - als de vraagzijde bekeken wordt. Daarvoor wordt geput uit een jaarlijkse monitoring van het Departement Landbouw en Visserij. Dit overlapt met de analyse in Evaluatiethema 2.

De evaluatie i.v.m. dierenwelzijn en antibioticagebruik overlapt met de volgende evaluatievraag. De basis voor deze evaluatie zijn de indicatoren. Specifieke gerealiseerde dierenwelzijnsinvesteringen

met VLIF-steun kunnen opgelijst worden volgens hun technische eenheid op basis van de administratieve databank. Doorrekening naar dierenwelzijnsimpact indicatoren (bv. aantal pootproblemen bij kippen) is in het kader van de GLB-evaluatie niet haalbaar. Extra informatie kan gehaald worden uit de studie over het imago van de landbouw (zie hiervoor) en extra indicatoren of informatie vanuit de literatuur en experts.

Oplijsting van investeringen met VLIF-steun in verbreding is mogelijk volgens aantallen en categorie verbreding. Dit deel overlapt met een vorige evaluatievraag (1.2).

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij kan instaan voor de (basis en verdiepende) analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of bepaalde onderdelen al of niet extern uitbesteed worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

---

2. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het dierenwelzijn en de reductie van het antibioticagebruik?

Succesfactoren:

- Het dierenwelzijn verbetert.
- Het gebruik van antimicrobiële stoffen neemt af.

Indicatoren:

Output:

- O.18 – Number of livestock units (LU) benefitting from support for animal welfare, health, or increased biosecurity measures
- O.20 – Number of supported on-farm productive investment operations or units (met betrekking tot dierenwelzijn)
- O.29 – Number of beneficiaries receiving support to participate in official quality schemes

Resultaat:

- R.43 – Limiting antimicrobial use
- R.44 – Improving animal welfare

Impact:

- I.28 – Limiting antimicrobials use in farmed animals: Sales/use of antimicrobials for food-producing animals

Context:

- C.35 – Value of production under EU quality schemes and of organic production compared to total value of agricultural and food production
- C.48 – Sales/use of antimicrobials in food producing animals

Overige:

Geen relevante indicatoren

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat
- European Surveillance of Veterinary Antimicrobial Consumption (ESVAC) – indien beschikbaar
- Antimicrobial Consumption and Resistance in Animals (AMCRA) – indien beschikbaar

Evaluatie activiteiten:

De evaluatie i.v.m. dierenwelzijn en antibioticagebruik overlapt met de vorige evaluatievraag. De basis van deze evaluatie zijn de indicatoren. Extra informatie kan gehaald worden uit de studie het imago van de landbouw (zie hiervoor) en extra indicatoren of informatie vanuit de literatuur en experts.

Specifieke gerealiseerde dierenwelzijnsinvesteringen met VLIF-steun kunnen opgelijst worden volgens hun technische eenheid op basis van de administratieve databank. Doorrekening naar dierenwelzijnsimpact indicatoren (bv. aantal pootproblemen bij kippen) is in kader van GLB-evaluatie niet haalbaar.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij en/of het Departement Omgeving kunnen instaan voor de (basis en verdiepende) analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of bepaalde onderdelen al of niet extern uitbesteed worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

---

3. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verminderen van het voedselafval en het beter gebruik van reststromen?

Succesfactoren:

- De hoeveelheid voedselverliezen neemt af en het aandeel gevaloriseerde reststromen neemt toe.

Indicatoren:

Output:

- O.20 - Number of supported on-farm productive investment operations or units
- O.35 - Number of supported operational programmes

Resultaat:

Geen relevante indicatoren

Impact:

Geen relevante indicatoren

Context:

Geen relevante indicatoren

Overige:

- Voedselverliezen
- Bedrijfsafval, per afvalstroom, per verwerkingswijze

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat
- Vlaams Ketenplatform Voedselverlies - Monitoring Vlaamse cijfers
- Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM) – Database afvalverwerking
- Landbouwmonitoringsnetwerk LMN
- Cijferwebsite Dept. LV

Evaluatie activiteiten:

Binnen de GMO zijn er acties binnen de doelstelling 'goede productiepraktijken' die inspelen op de valorisatie van bijproducten en reststromen. Binnen de GMO vinden ook evaluatie-activiteiten plaats. De resultaten van de evaluatie-activiteiten kunnen meegenomen worden in de globale evaluatie van het GLB SP.

Opwaarderen van reststromen (die ook aantoonbaar leidt tot betere prijs voor landbouwers) is een belangrijk onderdeel van VLIF-steun voor investeringen in de verduurzaming van verwerking en afzet- van landbouwproducten. Een oplisting van de gerealiseerde projecten kan gemaakt worden.

De voedselverliezen in de keten worden gemonitord door de OVAM, met input van het Departement Landbouw en Visserij.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij kan instaan voor de (basis en verdiepende) analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of bepaalde onderdelen al of niet extern uitbesteed worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

Evaluatiethema 7: Kennis en innovatie - Horizontale doelstelling (Agricultural Knowledge and Innovation Systems (AKIS))

Dit thema beschrijft het evaluatiekader met betrekking tot de aspecten rond kennisdeling en innovatie. Dit omvat voornamelijk de aspecten van het GLB-SP die vallen onder de horizontale doelstelling: de sector moderniseren door kennis, innovatie en digitalisering in de landbouw en in plattelandgebieden te stimuleren en te delen, en het benutten daarvan bevorderen. Dit thema gaat echter breder dan enkel deze horizontale doelstelling en zal daarom ook overlappen met elementen uit de verschillende SpD's.

Betrokken Evaluatienoden:

- Evaluatienood 17. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan het opleidings- en kennisniveau in de Vlaamse landbouwsector?
- Evaluatienood 18. Evaluatie van de bijdrage van het GLB-SP aan de innovatie (inclusief digitalisering) van de Vlaamse landbouwsector?

Overzicht Evaluatievragen:

---

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het opleidings- en kennisniveau in de Vlaamse landbouwsector?
2. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan innovatie (inclusief digitalisering) in de Vlaamse landbouwsector?

---

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het opleidings- en kennisniveau in de Vlaamse landbouwsector?

Succesfactoren:

- Een stijgend aantal landbouwers neemt deel aan een opleidingsprogramma en/of maakt gebruik van landbouwbedrijfsadvies.
- Het aantal samenwerkingsverbanden met kennisuitwisseling binnen de landbouwsector en tussen de landbouwsector en andere sectoren neemt toe.
- Landbouwers passen hun landbouwmethoden aan na deelname aan een opleidingsprogramma en/of na het ontvangen van landbouwbedrijfsadvies.

Indicatoren:

Output:

- O.1 – Number of European Innovation Partnership (EIP) operational group projects
- O.33 – Number of supported training, advice and awareness actions or units
- O.35 – Number of supported operational programmes
- O.37 – Number of actions or units for beekeeping preservation or improvement

Resultaat:

- R.1 – Enhancing performance through knowledge and innovation
- R.2 – Linking advice and knowledge systems
- R.28 – Environmental or climate-related performance through knowledge and innovation

Impact:

- I.1 – Sharing knowledge and innovation: Share of CAP budget for knowledge sharing and innovation

Context:

Geen relevante indicatoren

Overige:

- Opleidingsniveau bedrijfsleiders
- Interventies die vallen onder de operationele programma's in de GMO Groenten en Fruit kunnen gelinkt worden aan de specifieke GLB-doelstellingen. Een aantal indicatoren waarop gerapporteerd wordt en die betrekking hebben op de specifieke doelstelling onder dit evaluatiethema worden hier eveneens meegenomen

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat (opleidingsniveau bedrijfsleiders)
- Cijferwebsite Dept. LV
- Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium)
- Eigen administratieve databanken (verzamel aanvraag: perceelsaangifte (LPIS) en andere administratieve applicaties)

Evaluatie activiteiten:

De basis van de evaluatie zijn de output-, resultaat- en impactindicatoren.

Daarnaast kunnen een aantal verdiepende analyses gedaan worden naar leeftijd en typologie en kunnen bijkomende indicatoren meegegeven worden (vb. aantal deelnemers van de starterscursus dat slaagt voor de installatieproeven, het opleidingsniveau van bedrijfsleiders). Ook kunnen bepaalde types vorming dieper in detail geanalyseerd worden wat betreft de deelname en de toepassing in de praktijk.

Interventies die vallen onder de operationele programma's in de GMO Groenten en Fruit kunnen gelinkt worden aan de specifieke GLB-doelstellingen. Een aantal indicatoren waarop gerapporteerd wordt en die betrekking hebben op de specifieke doelstelling onder dit evaluatiethema worden hier eveneens meegenomen.

Coherentie met ander Vlaams beleid (omkaderingssteun praktijkcentra, voorlichtingsactiviteiten van de sectoradviseurs, studiedagen) zorgt ervoor dat het niet evident is om de impact van het GLB-SP te isoleren.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij kan instaan voor de (basis en verdiepende) analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of bepaalde onderdelen al of niet extern uitbesteed worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

---

2. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan innovatie (inclusief digitalisering) in de Vlaamse landbouwsector?

Succesfactoren:

- Een stijgend aantal landbouwers krijgt via het strategisch GLB-plan steun voor innovatieve en data gedreven landbouwpraktijken (inclusief digitalisering) landbouwtechnologie.

Indicatoren:

Output:

- O.1 – Number of European Innovation Partnership (EIP) operational group projects
- O.31 – Number of supported local development strategies (LEADER) or preparatory actions
- O.33 – Number of supported training, advice and awareness actions or units
- O.35 – Number of supported operational programmes
- O.37 – Number of actions or units for beekeeping preservation or improvement

Resultaat:

- R.1 – Enhancing performance through knowledge and innovation
- R.2 – Linking advice and knowledge systems
- R.3 – Digitalising agriculture
- R.9 – Farm modernisation
- R.28 – Environmental or climate-related performance through knowledge and innovation
- R.38 – LEADER coverage

Impact:

- I.1 – Sharing knowledge and innovation: Share of CAP budget for knowledge sharing and innovation

Context:

Geen relevante indicatoren

Overige:

Geen relevante indicatoren

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium)
- Cijferwebsite Dept. LV

Evaluatie activiteiten:

De basis van de evaluatie zijn de output-, resultaat-, en impactindicatoren. Specifiek rond digitalisering kan een analyse uitgevoerd worden van de coregelingen 'precisielandbouw' en 'bodempaspoort'

Binnen een aantal maatregelen, bijvoorbeeld EIP-projecten en demo-projecten, wordt nagegaan wat bestemd is voor digitalisatie en wat aanzien kan worden als innovatief.

Interventies die vallen onder de operationele programma's in de GMO Groenten en Fruit kunnen gelinkt worden aan de specifieke GLB-doelstellingen. Een aantal indicatoren waarop gerapporteerd wordt en die betrekking hebben op de specifieke doelstelling onder dit evaluatiethema worden hier eveneens meegenomen.

Er kan bekeken worden hoe het zit met de opname van innovatieve oplossingen en investeringen in innovatie, en de ondersteuning daarvan. De doorstroming van innovatieve investeringen naar de lijst van subsidiabele productieve investeringen kan een graadmeter zijn voor de snelheid waarmee innovatie in de praktijk wordt toegepast.

Wie voert de activiteiten uit?

Het Departement Landbouw en Visserij kan instaan voor de (basis en verdiepende) analyses. In de loop van de evaluatieperiode wordt nagegaan of bepaalde onderdelen al of niet extern uitbesteed worden. Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

Extra evaluatiethema: LEADER toegevoegde waarde

Dit thema beschrijft het evaluatiekader met betrekking tot de toegevoegde waarde van de LEADER maatregel.

Overzicht Evaluatievragen:

---

1. In hoeverre is de impact van de GLB-SP LEADER interventie hoger dan wat redelijkerwijs van de regionale/nationale maatregelen hadden kunnen worden verwacht?

---

1. In hoeverre is de impact van de GLB-SP LEADER interventie hoger dan wat redelijkerwijs van de regionale/nationale maatregelen hadden kunnen worden verwacht?

Succesfactoren:

- De impact van de GLB-SP interventies is hoger dan wat redelijkerwijs van de regionale/nationale maatregelen hadden kunnen worden verwacht

Indicatoren:

Output:

- O.31 – Number of supported local development strategies (LEADER) or preparatory actions

Resultaat:

- R.38 – LEADER coverage

Impact:

Geen relevante indicatoren

Context:

Geen relevante indicatoren

Overige:

- Binnen het Leaderprogramma worden volgende extra indicatoren gemonitord op Vlaams niveau:
  - VI.1 Aantal ondersteunde projecten in functie van de ketenontwikkeling van biomassavalorisatie en (circulaire) bio-economie
  - VI 2 Aantal ondersteunde initiatieven rond gezonde lokale voeding (korte keten - voedselverspilling - ruimte voor voedsel - voedsel voor kwetsbare mensen - ...)
  - VI 3 Aantal ondersteunde nieuwe of gerenoveerde socio-culturele voorzieningen & dienstverlening en ontmoetingsplekken (incl. luwte-oases)
  - VI 4 Aantal ondersteunde nieuwe voorzieningen en diensten voor kwetsbare groepen
  - VI 5 Aantal projecten rond ontwikkeling van open ruimte (in functie van klimaatadaptatie/bodem- en waterbeheer, CO2-opslag, biodiversiteit, ...)
  - VI6 Oppervlakte landschappelijke aanpassingen of ingrepen met het oog op klimaatadaptatie (ha)

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie

Evaluatie activiteiten:

De toegevoegde waarde van LEADER als methodiek zal gemonitord en geëvalueerd worden op basis van een methodiek die het EU CAP Network daarvoor ter beschikking zal stellen. Deze methodiek zal steunen op data die de beheersdienst in 2026 en 2030 moet overmaken aan de Europese Commissie, zoals beschreven in Annex VII van de Implementing Act on the data for monitoring and evaluation.

Extra evaluatiethema: Gendergelijkheid

Dit thema beschrijft het evaluatiekader met betrekking tot gendergelijkheid in de landbouwsector. Dit omvat elementen uit verschillende aspecten van het GLB-SP en overlapt dus ook met alle SpD's en de horizontale doelstelling van het GLB-SP.

Overzicht Evaluatievragen:

---

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verbeteren van de gendergelijkheid in de Vlaamse landbouwsector en het platteland?

---

1. In hoeverre hebben de GLB-SP interventies bijgedragen aan het verbeteren van de gendergelijkheid in de Vlaamse landbouwsector?

Succesfactoren:

- De gendergelijkheid in de Vlaamse landbouwsector en het platteland neemt toe.

Indicatoren:

Output:

- O.3 – Number of CAP support beneficiaries, including a gender breakdown

Resultaat

- R.36 – Number of young farmers benefitting from setting up with support from the CAP

Impact:

- I.23 – Attracting young farmers: Evolution of number of new farm managers and the number of new young farm managers, including a gender breakdown
- I.24 – Contributing to jobs in rural areas: Evolution of the employment rate in rural areas, including a gender breakdown
- I.27 – Promoting rural inclusion: Evolution of poverty index in rural areas

Context:

- C.06 – Employment rate in rural areas
- C.07 – Unemployment rate in rural areas
- C.08 – Employment by sector, by type of region and by economic activity
- C.10 – Poverty rate
- C.13 – Farm labour force
- C.14 – Age structure of farm managers
- C.16 – New farm managers and new young farm managers

Overige:

Geen relevante indicatoren

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie
- Eurostat

Evaluatie activiteiten:

De evolutie in hoger gemelde output- en resultaatindicatoren kan vergeleken worden met de evolutie van de hoger gemelde impact- en contextindicatoren. Er is binnen het GLB-SP niet direct een maatregel die specifiek inzet op gendergelijkheid. Wel geldt algemeen het principe van non-discriminatie voor wat betreft o.a. gender.

Hiernaast zal het aspect van gender ook terugkeren in verschillende aspecten van de monitoring en de hierboven vermelde evaluatieactiviteiten van het GLB-SP.

Overkoepelend evaluatie: o.a. administratieve vereenvoudiging, efficiëntie, relevantie, coherentie, EU toegevoegde waarde

Dit thema beschrijft het evaluatiekader met betrekking tot alle overkoepelende aspecten van het GLB-SP zoals administratieve vereenvoudiging, efficiëntie, relevantie, coherentie, EU toegevoegde waarde. Dit overlapt dus ook met alle SpD's en de horizontale doelstelling van het GLB-SP.

Overzicht Evaluatievragen:

---

1. Administratieve vereenvoudiging: In hoeverre heeft vereenvoudiging van het GLB-uitvoeringssysteem gezorgd voor een verlaging van administratieve lasten voor begunstigden en voor de betrokken administraties?
2. Kosten efficiëntie: In hoeverre werd de impact van de GLB-SP interventies bekomen met de laagste kosten?
3. Relevantie: In hoeverre is de impact van de GLB-SP interventies relevant voor de huidige en toekomstige noden van de landbouwsector?
4. Coherentie: In hoeverre zijn de GLB-SP interventies coherent binnen het GLB-SP en met extern (EU/internationaal or nationaal/regionaal/lokaal) beleid?
5. Unie toegevoegde waarde: In hoeverre is de impact van de GLB-SP interventies hoger dan wat redelijkerwijs van de regionale maatregelen hadden kunnen worden verwacht?

---

1. Administratieve vereenvoudiging: In hoeverre heeft vereenvoudiging van het GLB-uitvoeringssysteem gezorgd voor een verlaging van administratieve lasten voor begunstigden en voor de betrokken administraties?

Succesfactoren:

- De maatregelen genomen voor de administratieve vereenvoudiging voor begunstigden zijn succesvol.
- De maatregelen genomen voor de administratieve vereenvoudiging voor administratie zijn succesvol.

Indicatoren:

- Vereenvoudigde toegang tot informatie voor begunstigden.
- Vereenvoudiging van de indiening/goedkeuring/afwijzing van projectaanvragen
- Vereenvoudigingen in kosten boekhouding (bijv. vereenvoudigde kostenopties)
- Vereenvoudigingen in controles

Databronnen:

- Eigen administratieve databanken
- Bevragingen van begunstigden.

Evaluatie activiteiten:

De administratieve vereenvoudiging, voor zowel landbouwers als overheid, kan onderzocht worden voor een aantal interventies. Er zijn verschillende methodes: vergelijking van administratieve procedures ten opzichte van de vorige periode, bevraging van begunstigden of administraties, ... Dit kan deel uitmaken van een thema-specifieke evaluatie of van een meer globale evaluatie. Er wordt

bekeken welke maatregelen onderworpen worden aan deze evaluatie, met als doel een significant beeld te vormen van de administratieve vereenvoudiging.

Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

---

2. Kostenefficiëntie: In hoeverre werd de impact van de GLB-SP interventies bekomen met de laagste kosten?

Succesfactoren:

- In de uitvoering van de interventies werd een voldoende kosten-efficiëntie ratio bereikt tussen de gebruikte middelen en de bereikte resultaten.

Indicatoren:

- Verhouding relevante resultaats- en impactindicatoren op de gemaakte kosten

Databronnen:

- SFC2021/APR
- Eigen administratieve databanken (Dept. LV)
- Bevragingen van begunstigden

Evaluatie activiteiten:

Dit kan deel uitmaken van een thema-specifieke evaluatie of van een meer globale evaluatie. Er wordt bekeken welke maatregelen onderworpen worden aan deze evaluatie, met als doel een significant beeld te vormen van de kostenefficiëntie.

Er zijn verschillende mogelijkheden om de kostefficiëntie na te gaan:

- Een analyse van het afhaakrisico (via bevragingen)
- Vergelijking tussen beheer door landbouwers en vergelijkbaar beheer dat uitbesteed wordt door natuurbeheerinstanties (bv. voor maaibeheer of snoeiwerken).
- Zelfevaluatie door maatregelbeheerders
- Analyse van de administratieve kosten (voor de overheid)

Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

---

3. Relevantie: In hoeverre is de impact van de GLB-SP interventies relevant voor de huidige en toekomstige noden van het landbouwbeleid?

Succesfactoren:

- De GLB-interventies komen tegemoet aan de huidige en toekomstige noden van de landbouwsector.

- De steun is attractief en er zijn geen drempels die de opname van maatregelen belemmeren.

Evaluatie activiteiten:

Dit kan deel uitmaken van een thema-specifieke evaluatie of van een meer globale evaluatie (zoals de ex-post evaluatie). Er wordt bekeken welke maatregelen onderworpen worden aan deze evaluatie, met als doel een significant beeld te vormen van de relevantie.

Er zijn verschillende mogelijkheden om de relevantie van het GLB-SP na te gaan:

- Door afzetten van de behaalde output- en resultaatindicatoren van de interventie t.o.v. de in het GLB-SP geformuleerde noden en doelstellingen
- Via bevraging van de doelgroep
- Een tussentijdse noden analyse/SWOT analyse om te zien of de noden nog dezelfde zijn
- ...

Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

4. Coherentie: In hoeverre zijn de GLB-SP interventies coherent binnen het GLB-SP en met extern (EU/internationaal or nationaal/regionaal/lokaal) beleid?

Succesfactoren:

- De GLB-SP interventies zijn intern coherent
- De GLB-SP interventies zijn coherent met extern beleid.

Evaluatie activiteiten:

Dit kan deel uitmaken van een thema-specifieke evaluatie of van een meer globale evaluatie (zoals de ex-post evaluatie). Er wordt bekeken welke maatregelen onderworpen worden aan deze evaluatie, met als doel een significant beeld te vormen van de interne en externe coherentie. Hiertoe dient een analyse te gebeuren van gelijkaardige instrumenten binnen en buiten het GLB.

Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

5. Unie toegevoegde waarde: In hoeverre zijn de impacts van de GLB-SP interventies hoger dan wat redelijkerwijs van de regionale/nationale maatregelen hadden kunnen worden verwacht?

Succesfactoren:

- De impact van de GLB-SP interventies is hoger dan wat redelijkerwijs van de regionale/nationale maatregelen hadden kunnen worden verwacht

Evaluatie activiteiten:

Dit kan deel uitmaken van een thema-specifieke evaluatie of van een meer globale evaluatie. Er wordt bekeken welke maatregelen onderworpen worden aan deze evaluatie, met als doel een significant beeld te vormen van de Unie toegevoegde waarde.

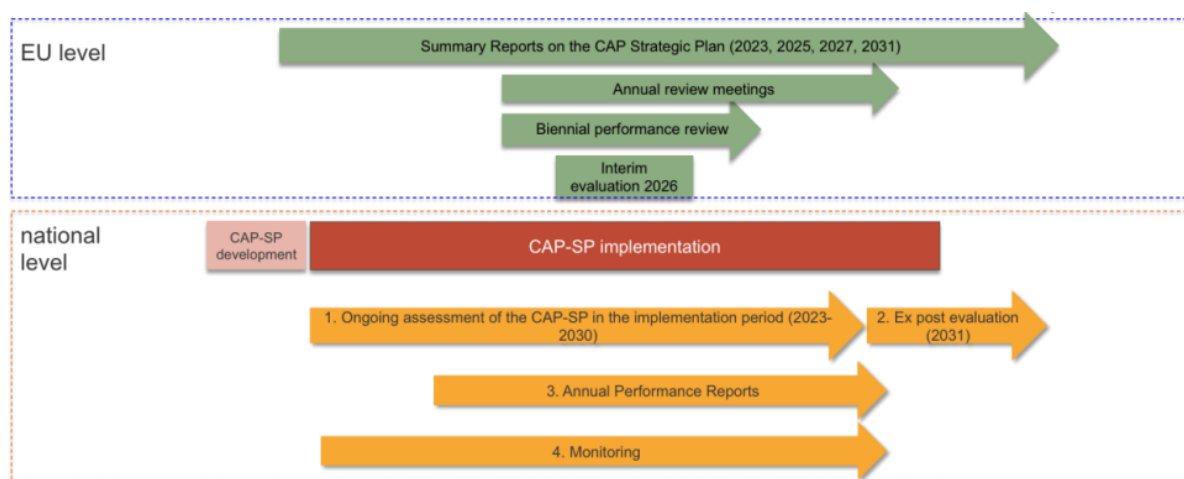
Het is niet evident om dat in kaart te brengen, zonder te vervallen in hypothesen. Er kan onderzocht of er GLB-maatregelen kunnen vergeleken worden met gelijkaardige instrumenten die met louter nationale of regionale middelen betaald worden/werden. Een analyse van de opnamegraad, kostprijs en (waar mogelijk) impact van beide instrumenten (binnen GLB versus louter nationaal/Vlaams) kan inzicht verwerven in deze evaluatievraag.

Bij de uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal ook steeds de afweging gemaakt worden of de verwachte resultaten van de evaluatie de ingebrachte (personele en financiële) middelen rechtvaardigen.

4. Tijdlijn

4.1. Tijds kader voor evaluaties

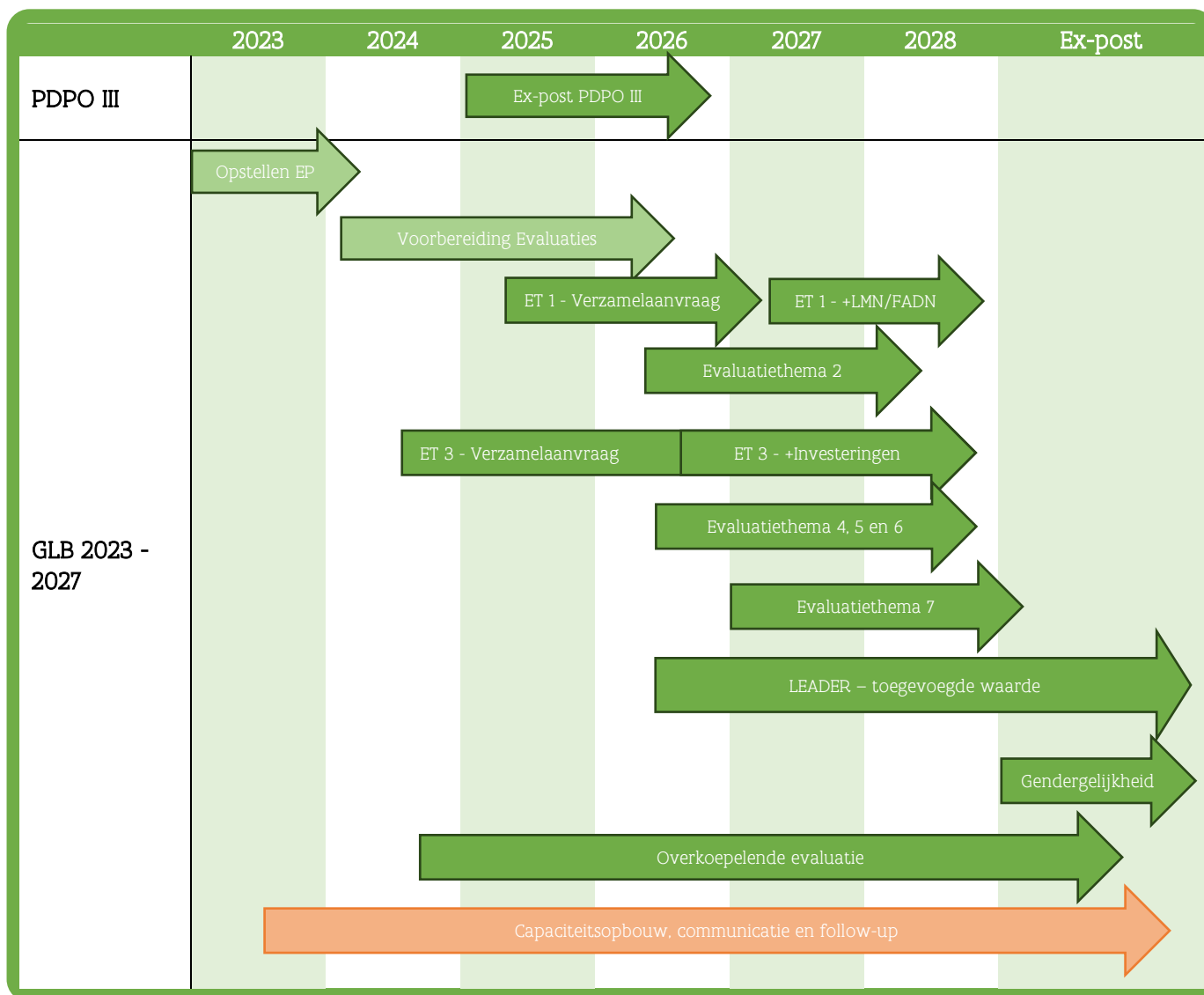
Doorheen de programmaperiode zal de beheerautoriteit verantwoordelijk zijn voor een continue opvolging van de uitvoering van het GLB-SP. Om de bijdrage aan de doelstelling vooropgesteld in het GLB-SP op te volgen zal Vlaanderen een jaarlijks prestatieverslag indienen bij de Europese Commissie. Hierin wordt de vooruitgang die geboekt werd gerapporteerd en uiteengezet, voornamelijk aan de hand van output- en resultaatindicatoren. Daarnaast, zoals vereist volgens artikel 140, lid 1, van Verordening (EU) 2021/2115, zullen evaluatieactiviteiten plaatsvinden zowel tijdens als na de uitvoering van het GLB-SP. Dit kadert in de bredere monitoring en evaluatie van het GLB op zowel Europees als nationaal (regionaal) niveau. Figuur 1 geeft een schematisch overzicht van dit tijds kader op beide niveaus.

Figuur 1: Overzicht van tijds kader voor de evaluaties van het GLB-SP 2023-2027 (Afbeelding van de Evaluatie helpdesk voor het GLB (2023))

4.2. Indicatieve planning

In Figuur 2 wordt een indicatieve planning weergegeven voor de evaluatieactiviteiten van het GLB-SP. Op het niveau van het evaluatiethema werd getracht een inschatting te maken wanneer deze zullen behandeld worden. Waar relevant werd een opdeling gemaakt van de evaluatiethema's naar de bron van de benodigde informatie. Hiernaast werden ook andere activiteiten zoals planning, voorbereiding en capaciteitsopbouw opgenomen in deze indicatieve planning. De timing voor specifieke evaluatiemethodologieën en evaluatievragen zullen afzonderlijk en in meer detail worden opgesteld, waar relevant met externe evaluatoren, wanneer concrete evaluatieactiviteiten ingepland worden. De evaluatieactiviteiten en het tijdschema voor de evaluaties kunnen nog worden gewijzigd. Mogelijk factoren die hier een impact op hebben zijn onder meer: beleidsontwikkelingen, de beschikbaarheid van middelen en de benodigde data, nieuwe specifieke evaluatiebehoeften, integratie van nieuwe technologieën en methodologieën en mogelijk veranderingen in de landbouwsector.

Figuur 2: Overzicht van de indicatieve planning voor de evaluatieactiviteiten van het GLB-SP

Ex-post evaluatie Programma voor Plattelandsontwikkeling (PDPO) III

De ex-post evaluatie van PDPO III is zal afgewerkt worden tegen eind 2026. Resultaten hieruit zullen niet enkel gebruik worden voor het evalueren van het PDPO maar kunnen ook informatie voor zien voor het huidige en toekomstige beleid. Een aantal maatregelen uit PDPO III kent een (gelijkaardige) verderzetting in het huidige GLB-SP. Voor deze maatregelen kunnen tijdige resultaten uit de ex-post evaluatie van PDPO III bijzonder informatief zijn.

Opstellen Evaluatieplan en voorbereiding evaluaties

Het opstellen van het EP gebeurde (voornamelijk) in 2023 en zal na het verwerken van de adviezen van het Monitoringscomité (MC) op 27 november 2023 afgewerkt worden. Hierna zullen wijzigingen, updates en/of toevoegingen gebeuren als bijlagen van het afgewerkt EP.

Vanaf 2024 zullen we starten met de voorbereiding voor de evaluaties. Dit omvat onder meer het garanderen van data beschikbaarheid en het invullen van de “data gaps” geïdentificeerd in hoofdstukken 3. “Evaluatiekader” en 5. “Data en informatie”. Daarnaast zal deze voorbereiding ook gebruikt worden om de evaluatieactiviteiten verder te concretiseren en in te plannen. Ook de nodige overheidsopdrachten zullen uitgeschreven en toegekend worden om de relevante externe evaluatoren te bereiken.

Evaluatiethema 1: Bedrijfsinkomen, veerkracht en de bijdrage inkomenssteun (SpD.01)

Analyses op basis van de verzamelaanvraag kunnen ten vroegste als alle maatregelen van de campagne 2023, het eerste jaar van de nieuwe GLB-maatregelen, voor de eerste keer uitbetaald zijn. Dit betekent dat de eerste analyses pas kunnen opstarten vanaf het najaar van 2024. Analyses rond risicobeheer die hier op steunen zullen ter vroegst in 2025 opgestart kunnen worden. Aangezien voor meer robuuste resultaten van de inkomensanalyses bij voorkeur minstens een drietal boekjaren ter beschikking zijn, kunnen inkomens analyses op basis van het FADN/LMN niet plaatsvinden voor de 1^e helft van 2027.

Minder complexe analyses, voornamelijk op basis van output en resultaatindicatoren, kunnen mogelijks voor deze ingeschatte datums gebeuren op basis van APR indicatoren en relevante beschikbare databronnen.

Evaluatiethema 2: Marktgerichtheid, concurrentie en ketenpositie (SpD.02 en SpD.03)

De impact op de marktgerichtheid, concurrentie en ketenpositie van GLB-maatregelen komt voornamelijk in de vorm van investeringssteun en de GMO-maatregelen. Het duurt een aantal jaar vooraleer een aantal investeringsprojecten voltooid en uitbetaald zijn en er moeten voldoende waarnemingen zijn. De evaluatieactiviteiten hierrond zullen ten vroegste opstarten rond 2026-2027.

Minder complexe, meer procesmatige analyses kunnen mogelijks voor deze ingeschatte datums gebeuren op basis van APR indicatoren en relevante beschikbare databronnen.

Evaluatiethema 3: Klimaat, milieu en biodiversiteit (SpD.04, 05 en 06)

Analyses op basis van de verzamelaanvraag kunnen ten vroegste als alle maatregelen van de campagne 2023, het eerste jaar van de nieuwe GLB-maatregelen, voor de eerste keer uitbetaald zijn. Dit betekent dat de eerste analyses pas kunnen opstarten vanaf het najaar van 2024. Waar het investeringen betreft zal dit niet voor 2026 uitgevoerd worden. Het duurt immers een aantal jaar vooraleer een aantal investeringsprojecten voltooid en uitbetaald zijn en er moeten voldoende waarnemingen zijn.

Minder complexe, meer procesmatige analyses kunnen mogelijks voor deze ingeschatte datums gebeuren op basis van APR indicatoren en relevante beschikbare databronnen.

Evaluatiethema 4: Jonge landbouwers (SpD.07); Evaluatiethema 5: Plattelandsontwikkeling (SpD.08); Evaluatiethema 6: Maatschappelijke verwachtingen inzake voedsel en gezondheid (SpD.09)

Het analyseren van de impact op deze evaluatie thema's is sterk afhankelijk van een aantal langer lopende (projectmatige) maatregelen (vb. opstartsteun voor jonge landbouwers, LEADER) en maatregelen die later in de programmaperiode opstarten (vb. dierenwelzijn). Het zal dus een aantal

jaren duren vooraleer een aantal van deze projecten of acties voltooid en uitbetaald zijn. Omdat er nood is aan voldoende waarnemingen schatten we in dat het pas mogelijk zal zijn om de evaluaties op te starten op het van einde 2026 – 2027.

Minder complexe, meer procesmatige analyses kunnen mogelijks voor deze ingeschatte datums gebeuren op basis van APR indicatoren en relevante beschikbare databronnen.

Evaluatiethema 7: Kennis en innovatie - Horizontale doelstelling (AKIS)

Kleinere analyses op basis van APR indicatoren en relevante beschikbare databronnen kunnen doorheen de programmaperiode gebeuren. Echter, voor meer complexe impact evaluaties zal gekeken worden naar de link tussen de AKIS-maatregelen en de andere GLB-maatregelen. Hiervoor zijn we opnieuw afhankelijk van voldoende waarnemingen voor de verschillende GLB-maatregelen, waaronder ook de verschillende investeringsprojecten. We schatten daarom in dat de belangrijkste evaluatieactiviteiten onder dit thema pas opgestart kunnen worden in 2027.

LEADER toegevoegde waarde

Deze methodiek zal steunen op data die de beheersdienst in 2026 en 2030 moet overmaken aan de Europese Commissie, zoals beschreven in Annex VII van de Implementing Act on the data for monitoring and evaluation.

Gendergelijkheid

De evaluatieactiviteiten rond het extra thema van gendergelijkheid zullen voornamelijk plaatsvinden in de ex-post evaluatie van het GLB-SP. Het wordt ingeschat dat dit de beste plaats is om een globaal impact in te schatten van alle GLB-maatregelen op dit overkoepelde deel.

Echter, een breakdown naar gender zal ook terugkomen in de monitoring en evaluatie van meerdere van de hiervoor beschreven maatregelen en evaluatiethema's. Deze informatie zal ook voor de ex-post evaluatie reeds in enkele eerste inzichten voorzien. Daarnaast zal deze informatie ook dienen als data voor de evaluatieactiviteiten in de ex-post evaluatie.

Overkoepelende evaluatie: o.a. administratieve vereenvoudiging, efficiëntie, relevantie, coherentie, EU toegevoegde waarde

---

De evaluatieactiviteiten onder het overkoepelende thema zullen plaats vinden doorheen het grootste deel van de programmaperiode. Activiteiten rond coherentie en administratieve vereenvoudiging kunnen in 2024-2025 opgestart worden. Andere evaluatieactiviteiten zullen deel uitmaken van de evaluatieactiviteiten rond de andere evaluatiethema's. Sommige evaluatieactiviteiten zullen dan weer opgenomen worden op het einde van de programma periode of in de ex-post evaluatie.

Capaciteitsopbouw, communicatie en opvolging

Al in 2023 werd gestart met de capaciteitsopbouw en communicatie rond het evaluatieplan en de aankomende evaluaties. Deze zal ook doorheen de volledige programmaperiode verdergezet worden. Ook de communicatie en opvolging van de resultaten van evaluaties zal, waar nodig, gebeuren doorheen de gehele evaluatieperiode en nadien (m.b.t. de ex-post evaluatie).

5. Data en informatie

5.1. Data beschikbaarheid - Overzicht databronnen

Bij het opstellen van het evaluatiekader, beschreven in hoofdstuk 2, werd een aantal (mogelijke) indicatoren en databronnen geïdentificeerd.

We zullen gebruik maken van de data en indicatoren die verzameld/berekend worden in het kader van de monitoring van het GLB-SP. Het gaat hier voornamelijk om de output- en resultaatindicatoren en de bijkomende gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie. Ook zullen we gebruik maken van de impact- en contextindicatoren opgesteld en bijgehouden door de Europese Commissie (EC). Hierbij er wel op lettend dat de informatie aangeleverd door de EC omtrent deze indicatoren vaak ontoereikend is voor gebruik in het Vlaamse GLB-SP of de evaluatieactiviteiten. Voor een aantal van deze indicatoren zal dus gebruik gemaakt worden van alternatieve indicatoren/databronnen. Daarnaast zal er ook nog gebruik gemaakt worden van een aantal aanvullende indicatoren en databronnen die als basis kunnen dienen voor verschillende evaluatieactiviteiten.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste geïdentificeerde databronnen opgedeeld naar hun oorsprong. Deze lijst is niet limitatief en het is mogelijk dat bij de verdere uitwerking van de evaluatieactiviteiten nog indicatoren en databronnen worden toegevoegd of verwijderd.

Databronnen - Departement Landbouw en Visserij³

Een groot deel van de indicatoren en databronnen die gebruikt zullen worden voor de evaluatieactiviteiten zullen beschikbaar zijn via databanken waarvan het Dept. LV eigenaarschap heeft. Het gaat onder meer over:

- **Cijferwebsite Dept. LV:** actuele indicatoren, data en beschrijvende informatie over de Vlaamse Landbouw en Visserij
- **Eigen administratieve databanken:** omvatten onder meer de verzamelaanvraag: perceel aangifte (Land Parcel Identification System (LPIS)) en andere zoals in het bijzonder ook de Duurzaamheidsdatabank voor het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF).
- **Landbouwmonitoringsnetwerk (LMN):** bedrijfseconomische, technisch-economische en milieukundige gegevens verzameld van een 600-tal Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven en geëxtrapolerd naar de volledige populatie. Dit gebeurt in opdracht van het Europese Informatienet voor Landbouwbedrijven (ILB Verordening nr. 79/65/EEG)
- **APR:** zal de bron zijn voor de output en resultaatindicatoren die gebruikt worden als basis van veel van de evaluatieactiviteiten
- **Gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie:** bijkomende gegevens omtrent begunstigden, interventies de sectorale interventies, EIP en LEADER in opdracht van uitvoeringsverordening (EU) 2022/1475.

---

³ Het Departement Landbouw en Visserij verandert van 1 januari 2024 naar Agentschap Landbouw en Zeevisserij. Doorheen de volledige tekst moet "Departement Landbouw en Visserij" of "Dept. LV" vanaf 1 januari 2024 gelezen worden als "Agentschap Landbouw en Zeevisserij".

- **Imago van de Vlaamse land- en tuinbouw bij de Vlaming (Ugent):** vijfjaarlijks onderzoek naar het imago van de Vlaamse land- en tuinbouw uitgevoerd door de Universiteit Gent (Ugent) in opdracht van het Vlaams infocentrum land- en tuinbouw (VILT)

Databronnen - Andere (Vlaamse en Belgische) overheidsinstanties

---

Een aantal indicatoren/databronnen die informatie kunnen voorzien voor de evaluatieactiviteiten zijn in de handen van andere overheidsinstanties. Enkele van deze databronnen zijn publiek beschikbaar en kunnen zonder bijkomende stappen gebruikt worden voor de evaluatieactiviteiten. Echter, andere databronnen zullen enkel bruikbaar zijn als de correcte data-uitwisselingsprotocollen opgesteld zijn. Uitwisseling tussen het Dept. LV en enkele andere overheidsinstanties bestaan reeds en voorzien dus al in het nodige kader voor de uitwisseling van relevante data. Er zal nagegaan worden of deze protocollen verder scherp gesteld moeten worden in het kader van de evaluatieactiviteiten. Met enkele andere overheidsinstanties zijn er nog geen data-uitwisselingsprotocollen opgesteld. Deze zullen worden opgesteld wanneer bij verdere uitwerking van de evaluatieactiviteiten blijkt dat de data-uitwisseling nodig is. Het gaat hier onder meer over volgende databronnen waarbij de databronnen waarvoor een verdere uitwerking van het data-uitwisselingsprotocol nodig is zijn aangeduid met *:

- **Instituut voor Natuur en Bos onderzoek (INBO)***
  - **Natuurindicatoren:** veertigtal jaarlijks bijgehouden, prioritaire Vlaamse natuurindicatoren met onder meer informatie over staat van instandhouding graslandhabitats, beschermde natuur, broedvogels, dagvlinders, etc.
  - **Meetnet biodiversiteit agrarisch gebied (MBAG):** statistisch ondersteunend meetnet dat de biodiversiteitstoestand in agrarische gebieden opvolgt met als focus vier biotische componenten: vogels, insecten (pollinatoren), bodembiodiversiteit en vegetaties
- **Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM) – Database afvalverwerking:** monitoren data voor het afvalbeleid en de bodemsanering in Vlaanderen. Dit omvat onder meer bedrijfsdata omtrent afvalverwerking in de primaire sector.
- **Statistiek Vlaanderen:** netwerk van Vlaamse overheidsinstanties die openbare statistieken ontwikkelen, produceren en publiceren.
- **Departement Omgeving*:** heeft eigenaarschap over meerdere databronnen die indicatoren kunnen leveren relevant voor evaluatieactiviteiten bijvoorbeeld een recente studie betreffende veengronden, bodemkoolstofmonitoring data, etc.
- **Vlaams Ketenplatform Voedselverlies - Monitoring Vlaamse cijfers*:** monitoring van indicatoren wat betreft de preventie, de selectieve inzameling en de valorisatie van voedselverlies en voedselreststromen
- **Vlaams Energie- en Klimaatagentschap (VEKA) – Energiegebruik database*:** verzamelt jaarlijks bij verschillende rapporteringsplichtigen energiegegevens via standaardformulieren.
- **Vlaamse Landmaatschappij (VLM) - Dierenaantallen*:** databron voor de dierenaantallen in Vlaamse landbouwbedrijven.
- **Vlaamse milieumaatschappij (VMM)**
  - **Milieu-indicatoren:** actuele indicatoren, data en kaarten omtrent de milieutoestand in Vlaanderen

- **Emissiemodel Ammoniak Vlaanderen (EMAV)-model***: jaarlijkse berekening en data over de ammoniakemissie uit de Vlaamse landbouwsector
- **Nutriëntenemissie (NEMO)-model***: berekent hoe stikstof en fosfor doorheen de bodem en het grondwater in waterlopen in landbouwgebied terecht komt. Hiervoor vertrekt het model van de bemesting en de gewassen op landbouwpercelen, waarbij het rekening houdt met verschillende processen.
- **Steunpunt werk - Vlaamse Arbeidsberekening (VAR)**: geïntegreerd arbeidsmarktstatistiekmodel voor Vlaanderen, waarmee een aantal kernvariabelen met betrekking tot de arbeidsmarkt tot op subregionaal en lokaal niveau gemonitord kunnen worden.
- **Belgian Feed Association (BFA)***: verzamelt gegevens en rapport over het soja gebruik in de Belgische veevoedersector
- **De Scheepvaart/De Vlaamse waterweg***: verzamelt gegevens en rapport over de toestand en het gebruik van de Vlaamse waterwegen.
- **Federatie van Notarissen (FedNod)***: informeert met rekenmodules, infofiches en video's over belangrijke economische indicatoren, o.a. ondernemersbarometer, vastgoedbarometer, etc.
- **FOD Economie – Prijzenobservatorium***: analyseert het (consumptie)prijsverloop, evenals de prijsniveaus, de marktwerking en de marges
- **Antimicrobial Consumption and Resistance in Animals (AMCRA)***: federaal kenniscentrum voor alles wat te maken heeft met antibioticagebruik en -resistentie bij dieren. Verzamelt, analyseert en communiceert gegevens in verband met het gebruik van en resistentie tegen antimicrobiële middelen bij dieren in België.
- **Nationale Bank van België***: verstrekt economische en financiële data en analyses nodig om problemen te kunnen bestuderen, om met kennis van zaken aanbevelingen te kunnen formuleren en om goed beleid te voeren
- **Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) - Arbeidsmarktanalyse***: verzamelt en communiceert allerlei indicatoren/data betreffende de tewerkstellingsgraad in België
- **Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium)**: verzamelt, produceert en verspreidt betrouwbare en pertinente cijfers over de Belgische economie, de samenleving en het territorium.
- **Voedingsindustrie (FEVIA)***: consolideert en communiceert data en verschillende indicatoren uit de voedingsindustrie

---

Databronnen – Europese instanties

Een aantal mogelijke indicatoren voor de evaluatieactiviteiten kunnen ook komen van databronnen beheerd door de EC of andere Europese instanties. Ook hier zal voor het uitvoeren van de evaluatieactiviteiten het nodige gebeuren om te de beschikbaarheid van data te controleren en/of te garanderen. Het gaat hier onder meer over:

- **Eurostat**: betrouwbare statistieken en indicatoren voor heel Europa waardoor landen en regio's met elkaar kunnen worden vergeleken.
- **Farm Accountancy Data Network (FADN/FSDN)**: verzamelt en communiceert data omtrent het inkomen en de bedrijfsactiviteiten van landbouwbedrijven. Het is ook een belangrijke informatiebron om inzicht te krijgen in de impact van de maatregelen in het kader van het

gemeenschappelijk landbouwbeleid en zal een belangrijk bron zijn bij evaluatieactiviteiten die gebruikmaken van impact indicatoren.

- **European Surveillance of Veterinary Antimicrobial Consumption (ESVAC)*:** verzamelt informatie over het gebruik van antimicrobiële geneesmiddelen bij dieren in de EU
- **Land Use, Land Use Change and Forestry (LULUCF) boekhouding*:** verzamelt informatie over het landgebruik, verandering in het landgebruik en bosbouw en hun effecten op de koolstofopslag in de bodem.
- **Fedoil:** verzamelt gegevens en rapporteert cijfers uit de olie- en eiwitmeelindustrie, met name Europese instellingen, maar ook internationale organen en belanghebbenden zoals leveranciers, klanten en maatschappelijke organisaties.

5.2. Institutionele afspraken

Reeds tijdens de opbouw van het GLB-SP werden afspraken gemaakt voor het doorstromen van gegevens uit de maatregelen via de maatregelbeheerders en het betaalorgaan naar de beheerautoriteit verantwoordelijk voor de evaluatieactiviteiten. Dit gebeurde zowel binnen het Dept. LV als met de andere verantwoordelijke overheidsinstantie. Op deze manier zal data vlot doorstromen naar de verschillende evaluatoren van het GLB-SP. De kwaliteit van deze data wordt verzekerd door meerdere automatische en/of manuele controlestappen die ingebouwd zijn in de gegevensstroom. Ook databronnen beschikbaar binnen het Dept. LV worden aan een gelijkaardige standaard van datakwaliteit, gegarandeerd door controles, gehouden.

Voor databronnen buiten het Dept. LV zijn reeds enkele data-uitwisselingsprotocollen opgesteld die de toegang van het Dept. LV tot andere data waarborgt. Waar dit soort protocollen nog niet zijn opgesteld zal het nodige gebeuren om de beschikbaarheid van de data te controleren en/of te garanderen. Om de datakwaliteit te garanderen van deze bronnen rekenen we op de protocollen opgesteld door de organisatie die de data beheert. Er zal dan ook enkel gewerkt worden met databronnen waarvan de kwaliteit gegarandeerd kan worden.

5.3. Hiaten in gegevens (Data gaps)

De meeste hiaten in de gegevens werden geïdentificeerd of zijn aangepakt bij het opstellen van het evaluatieplan (zie hierboven). Deze identificatie stelt ons in staat om op korte termijn de nodige data-uitwisselingsprotocollen op te stellen of te investeren in nieuwe databronnen.

Daarnaast blijven er nog steeds enkele hiaten over waarvoor het wegwerken een grote uitdaging zal vormen. Het gaat hierbij voornamelijk over hiaten binnen specifieke doelstelling 4 5 en 6. Impactanalyses voor deze doelstellingen zijn in veel gevallen afhankelijk van brede monitoringssystemen waarvan de opzet grote financiële inspanningen en tijd vraagt. Er wordt verder onderzocht in welke mate het mogelijk is om deze hiaten aan te pakken met aanvullende databronnen of met het gebruik van alternatieve of benaderende indicatoren.

6. Bestuur en coördinatie

Dit hoofdstuk beschrijft het monitoring- en evaluatiesysteem voor het GLB-SP en identificeert de belangrijkste betrokken organisaties en hun verantwoordelijkheden.

6.1. Regelingen voor monitoring en evaluatie

De uitvoering van de regeling rond monitoring en evaluatie voor het GLB-SP in Vlaanderen is voornamelijk de verantwoordelijkheid van het Dept. LV, de beheerautoriteit van het GLB in Vlaanderen. Art. 123 van de GLB-verordening EU 2021/2115 zegt dat de beheerautoriteit ervoor zorgt dat het evaluatieplan voorhanden is. Concreet heeft de beheerautoriteit het evaluatieplan opgesteld in samenwerking met functioneel onafhankelijke evaluatie-experten binnen het Departement Landbouw en Visserij en de maatregelbeheerders.

De beheerautoriteit zorgt ook voor de coördinatie van de evaluatieactiviteiten gedurende de looptijd van het GLB-SP. De uitvoering van de evaluatieactiviteiten zal gebeuren door functioneel onafhankelijke evaluatie-experten binnen de betrokken administraties of door externe evaluatoren.

De VLM heeft de verantwoordelijkheid voor de monitoring en evaluatie van de LEADER maatregel. De elementen voor LEADER zullen echter wel worden geïntegreerd in de algehele monitoring en evaluatie van het GLB-SP en gecoördineerd worden door het Dept. LV.

De gegevens uit de monitoring van het GLB-P zullen van essentieel belang zijn voor het verschaffen van data voor de evaluaties. Voor monitoring kan onderscheid gemaakt worden tussen twee verschillende types data. Enerzijds, de gegevens en informatie met betrekking tot het jaarlijkse prestatieverslag (GLB-verordening artikel 134), waarin verslag wordt gedaan van de voortgang van het GLB-SP, en anderzijds de aanvullende gedesaggregeerde data voor monitoring en evaluatie. Er werden reeds afspraken gemaakt voor het verzamelen en centraliseren van deze data in een nieuw, centraal IT-systeem. Van hieruit kunnen deze gegevens ook doorstromen naar de evaluaties. In overeenstemming met de GLB-verordening artikel 124 lid 3 en 4 zal de beheerautoriteit het jaarlijks presentatieverslag voorgeleggen aan het Monitoringscomité voor advies. Dit proces zal worden vastgelegd in een procedure en afsprakenkader.

De functioneel onafhankelijke evaluatie-experten binnen het Departement Landbouw en Visserij kunnen de informatie van de monitoring verder analyseren en/of diepere studies uitvoeren. In bepaalde gevallen (afhankelijk van hun beschikbaarheid en de inhoud van de evaluaties) worden evaluatieactiviteiten uitbesteed aan onderzoeksinstituten of thematische deskundigen. Deze aanpak laat ons toe om de beschikbare middelen en tijd efficiënt toe te wijzen. Het Dept. LV zal in deze gevallen verantwoordelijk zijn voor de ondersteuning van de externe dienstverleners; dit omvat onder andere aanleveren data en indicatoren uit de monitoring van het GLB-SP, enz. De exacte invulling hiervan zal bepaald worden bij het uitschrijven van de bijhorende overheidsopdracht.

6.2. Belangrijkste organen en verantwoordelijkheden

Departement Landbouw en Visserij⁴

Het Dept. LV is de beheerautoriteit voor het GLB-SP en is verantwoordelijk voor het opstellen en uitvoeren van de relevante evaluaties. De taken van de beheerautoriteit staan vermeld in artikel 123 van de GLB-verordening EU 2021/2115. Specifiek voor monitoring en evaluatie zijn hierbij relevant:

- Ervoor zorgen dat er beveiligd elektronisch informatiesysteem is, waarin belangrijke informatie over de uitvoering van het strategisch GLB-plan geregistreerd en bijgehouden wordt, die nodig is voor monitoring en evaluatie
  - ⇒ In kader van het jaarlijks prestatieverslag nieuw, centraal IT-systeem ontwikkeld voor het verzamelen en centraliseren van deze data bij maatregelbeheerders
- Ervoor zorgen dat er een evaluatieplan voorhanden is
  - ⇒ De beheerautoriteit heeft het evaluatieplan opgesteld in samenwerking met functioneel onafhankelijke evaluatie-experten binnen het Departement Landbouw en Visserij en de maatregelbeheerders
- Ervoor zorgen dat het Monitoringcomité de nodige informatie en documenten ontvangt om de uitvoering van het strategisch GLB-plan te kunnen monitoren in het licht van de specifieke doelstellingen en prioriteiten ervan
  - ⇒ Het jaarlijks prestatierapport zal voor indiening bij de Europese Commissie voor advies voorgelegd worden aan het Monitoringscomité
- Ervoor zorgen dat het jaarlijkse prestatieverslag wordt opgesteld, met inbegrip van geaggregeerde monitoringtabellen, en dat dit verslag, nadat het voor advies aan het monitoringcomité is voorgelegd, wordt ingediend bij de Commissie
  - ⇒ Er is een afsprakenkader opgesteld voor de opmaak van het jaarlijks prestatierapport. Het rapport zal voor indiening bij de Europese Commissie telkens voor advies voorgelegd worden aan het Monitoringscomité.
- Ervoor zorgen dat relevante follow-upacties worden ondernomen naar aanleiding van de opmerkingen van de Commissie over de jaarlijkse prestatieverslagen;
- Verzekeren dat de ex-post evaluatie uitgevoerd wordt en tijdig bij het Monitoringscomité en de Europese Commissie wordt ingediend

De beheerautoriteit zal de evaluatieactiviteiten coördineren. Dit houdt onder meer in: ervoor zorgen dat databronnen beschikbaar zijn, ondersteuning bij extern uit te voeren evaluaties, instaan voor de communicatie naar het Monitoringscomité en de Europese Commissie, (zie 8. Communicatie en opvolging), bevorderen van evaluatie gerelateerde kennis en vaardigheden bij relevante actoren, ...

Naast de beheerautoriteit zijn de functioneel onafhankelijke evaluatie-experten van het Departement Landbouw en Visserij van cruciaal belang. Zij zorgen enerzijds voor de benodigde data voor jaarlijkse prestatieverslagen (centralisatie via een nieuw IT-systeem) en voeren anderzijds analyses en diepgaande studies uit

---

⁴ Het Departement Landbouw en Visserij verandert van 1 januari 2024 naar Agentschap Landbouw en Zeevisserij. Doorheen de volledige tekst moet "Departement Landbouw en Visserij" of "Dept. LV" vanaf 1 januari 2024 gelezen worden als "Agentschap Landbouw en Zeevisserij".

Verder staat het Departement Landbouw en Visserij ook in voor het beheer en de uitvoering van heel wat GLB-interventies. De maatregelbeheerders zijn essentieel in het monitorings- en evaluatiesysteem. Zij zorgen voor het ingeven van de correcte data van steunaanvragen betalingen in IT-systemen, wat de basis is voor de monitoring en evaluaties. De maatregelbeheerders zijn ook nauw betrokken bij het voorbereiden en uitvoeren van de evaluatieactiviteiten, bijvoorbeeld voor het aanleveren van de benodigde data en extra informatie, voor het inschatten van de haalbaarheid of relevantie van bepaalde onderdelen van en evaluatieactiviteiten, voor verdere reflectie van bevindingen uit de jaarlijkse prestatierapporten en evaluaties, ...

Ook het Vlaams Betaalorgaan, dat onder het Departement Landbouw en Visserij zit, heeft een belangrijke rol, gezien diens taken met betrekking tot uitbetalingen aan de begunstigden, en het jaarlijkse prestatierapport.

Beleidsdomein Omgeving

Het beleidsdomein Omgeving met het Departement Omgeving (Dept. OMG), het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) en de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) staat in voor het beheer en de uitvoering van een aantal Pijler 2-maatregelen binnen het GLB-SP. Het Dept. OMG. is verantwoordelijke voor de maatregel rond dierenwelzijn. ANB is verantwoordelijk voor de maatregel 'Inrichting van Natura 2000 en gebieden met hoge natuurwaarden'. VLM is verantwoordelijk voor de LEADER maatregel en enkele AMKM (nl. de beheerovereenkomsten). In het kader van de evaluatie van het GLB-SP zijn deze instanties verantwoordelijk voor:

- Verzameling van de nodige gegevens voor het monitoren van het GLB-SP voor de relevante maatregelen
- Evaluatieactiviteiten van de maatregelen onder hun beheer
- Informatie verstrekken voor evaluatie aan externe evaluatoren of de beheers autoriteit

---

Monitoringcomité

Het Monitoringcomité heeft de algemene verantwoordelijkheid voor het toezicht op de uitvoering en uitvoering van het strategisch plan, evaluatieactiviteiten inbegrepen (cfr. Artikel 124 van GLB-verordening (EU) 2021/2115). Het monitoringscomité voor het Vlaamse GLB-SP bestaat uit vertegenwoordigers van een aantal politieke en administratieve organen, met name:

- Vlaams ministers die GLB-maatregelen onder hun beheer hebben en de viceministers-presidenten van de Vlaamse Regering
- De administraties betrokken zijn bij het beheer en de uitvoering van het GLB-SP: Vlaams Betaalorgaan, Beheerautoriteit, Vlaams Ruraal Netwerk, Departement Landbouw en Visserij, Agentschap voor Natuur Bos, Vlaamse Landmaatschappij, Departement Omgeving
- Lokale overheden: Vereniging van de Vlaamse Provincies en Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten
- Stakeholders: Sociaaleconomische Raad van Vlaanderen (SERV), Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij (SALV), Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen (Mina-raad), Vlaams Mensenrechteninstituut
- Raadgevend: Waals Gewest, Europese Commissie

Het monitoringscomité heeft, conform artikel 124, lid 4, EU 2021/2115, volgende taken in het kader van monitoring en evaluatie.:

- Het monitoringscomité brengt advies uit over het jaarlijkse prestatieverslag
- Het monitoringscomité brengt advies uit over het evaluatieplan en eventuele wijzigingen daarvan.

Hiertoe onderzoekt het monitoringcomité de vooruitgang die is geboekt ten aanzien van de uitvoering van het GLB-SP, de vorderingen met de uitvoering van de evaluaties, de samenvattingen van evaluaties, het vervolg dat aan evaluatiebevindingen is gegeven, ...

Werkgroep voor het GLB-Evaluatie

De werkgroep voor GLB-Evaluatie heeft als taak de planning en uitvoering van de evaluaties te adviseren en begeleiden. De werkgroep bestaat uit de beheerautoriteit functioneel onafhankelijke evaluatie-experten en vertegenwoordiging van de verschillende organen verantwoordelijk voor het beheer van de GLB-maatregelen, Dit omvat onder meer vertegenwoordiging van Dept. LV, Dept. OMG, VLM en ANB.

Het Vlaams Ruraal Netwerk (VRN)

Het VRN speelt een belangrijke rol in de bekendmaking van het programma en de financieringsmogelijkheden naar de potentiële begunstigen en het brede publiek. Ze zorgt voor de communicatie rond o.a. de uitvoering en realisaties van het programma, staat in voor het opsporen en overdragen van goede praktijken en organiseert initiatieven rond uitwisselingen van ervaring en knowhow. Het netwerk is zowel binnen Vlaanderen als op Europees vlak actief.

Het VRN neemt deel aan de evaluatieactiviteiten in verband met de verspreiding van informatie en de behandeling van resultaten en aanbevelingen. In de eerste plaats draagt het VRN bij door de informatie te verspreiden naar en van verschillende belanghebbenden via de gevestigde kanalen van het netwerk.

Lokale Actiegroepen (LAG's)

Als bestuursorganen in kader van LEADER zijn de LAG's verantwoordelijk voor het verstrekken van informatie over ondersteuningsbeheer aan de databanken die bij de evaluatieactiviteiten worden gebruikt. Als begunstigen zijn de LAG's ook verplicht om de informatie te verstrekken die nodig is voor evaluatieactiviteiten die op geen enkele andere manier beschikbaar is.

Externe evaluatoren

Externe evaluatoren zullen in opdracht van de Vlaamse beheerautoriteit en/of (externe) maatregelbeheerders bepaalde evaluatiewerkzaamheden uitvoeren. Hier zullen zij functioneel onafhankelijk van de autoriteiten opereren. De verantwoordelijkheden die zij hierbij hebben zijn:

- Uitvoeringen van de gevraagde (onderdelen van) evaluatieactiviteiten
- Desgevallend opstellen van tussentijdse- en eindrapporten
- Waar relevant deelname als contactpersoon aan vergaderingen van de verschillende organen

---

Vlaamse en Belgische autoriteiten verantwoordelijk voor statistieken & andere databronnen

Autoriteiten zoals Statistiek Vlaanderen en Statbel zijn verantwoordelijk voor het verzamelen en opstellen van statistieken die zeer relevant zijn voor de evaluatieactiviteiten van het GLB (vb contextindicatoren).

Daarnaast zijn meerdere evaluatieactiviteiten afhankelijk van andere, externe, databronnen. Sommige daarvan zijn niet vrij beschikbaar; hiervoor zal actie ondernomen worden om toegang proberen te verkrijgen tot de relevante data (zie ook 5. Data en informatie).

De begunstigden

Een groot deel van de gegevens die nodig zijn voor de evaluaties is afkomstig van de begunstigden. Daarnaast kan van begunstigden verwacht worden dat zij vragenlijsten beantwoorden en interviews bijwonen in verband met aanvullende gegevensverzameling voor specifieke evaluatiedoeleinden.

De begunstigden zijn ook indirect betrokken bij de evaluaties, omdat verschillende belangenorganisaties (waarvan sommigen ook de (potentieel) begunstigden vertegenwoordigen) via het Monitoringcomité de jaarlijkse prestatierapporten, het evaluatieplan en de (samenvatting van de) evaluaties zal onderzoeken.

Europese Evaluatiehelpdesk

Het algemene doel van de Europese Evaluatiehelpdesk is om bij te dragen aan de verbetering van de evaluatie van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) van de EU. De evaluatiehelpdesk ondersteunt daarom het directoraat-generaal Landbouw en plattelandontwikkeling van de Europese Commissie (DG AGRI), de lidstaten en andere belanghebbenden bij de evaluatie om de doelstellingen van het gemeenschappelijk monitoring- en evaluatiesysteem (PMEF) te verwezenlijken en netwerken tussen hen te vergemakkelijken. De evaluatiehelpdesk werkt onder leiding van DG AGRI.

7. In kaart brengen van belanghebbenden

7.1. Overzicht van de belangrijkste belanghebbenden

De relevante stakeholders voor de evaluaties van het GLB-SP worden vertegenwoordigd door hun deelname aan het MC. Het MC bestaat in Vlaanderen uit vertegenwoordigers van de relevante ministers, betrokken overheidsinstanties, lokale overheden, vertegenwoordigers van sociale, economische en maatschappelijke partners (landbouworganisaties, milieuorganisaties, ...). Hieronder een overzicht van leden van het MC:

Politieke vertegenwoordigers

In het Monitoringscomité zetelen vertegenwoordigers van de Vlaams ministers die GLB-maatregelen onder hun beheer hebben: dit zijn met name de ministers bevoegd voor landbouw, omgeving, platteland, dierenwelzijn. Verder zijn ook de (vice)ministers-presidenten van de Vlaamse Regering vertegenwoordigd in het Monitoringscomité.

De politieke vertegenwoordigers zien erop toe dat de uitvoering en voortgang van het GLB-SP in overeenstemming is met de beleidsdoelen van de Vlaamse regering.

Betrokken overheidsinstanties

De overheidsinstanties die instaan voor het beheer en uitvoeren van het GLB-SP zijn eveneens vertegenwoordigd in het Monitoringscomité:

- Agentschap voor Natuur Bos
- Beheerautoriteit
- Departement Landbouw en Visserij
- Departement Omgeving
- Vlaams Betaalorgaan
- Vlaams Ruraal Netwerk
- Vlaamse Landmaatschappij

Lokale overheden

- Vereniging van de Vlaamse Provincies
- Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten

Sociale, economische en maatschappelijke partners

Zowel landbouw- als milieuorganisaties zijn vertegenwoordigd in het Monitoringscomité. Om een zo breed mogelijk pallet aan partners te bereiken is gekozen voor volgende koepelorganisaties:

- Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij (SALV). De SALV omvat onder meer volgende leden:
  - Boerenbond (BB)
  - Algemeen Boerensyndicaat (ABS)
  - Vlaams Agrarisch Centrum (VAC)
  - Koepelorganisatie voor biologische landbouw en voeding (BioForum Vlaanderen vzw)
  - Groene Kring vzw

- Ferm vzw
  - Vertegenwoordiging van de visserijsector (Rederscentrale cv)
  - Rikolto
  - Bond Beter Leefmilieu (BBL) en Natuurpunt
  - Fedagrim vzw
  - Belgische mengvoederfabrikanten BFA (Belgian Feed Association)
  - Federatie voedingsindustrie (Fevia Vlaanderen vzw)
  - Unie van Zelfstandige Ondernemers (UNIZO)
  - Verbond Belgische Tuinbouwcoöperaties (VBT)
  - Platform voor Landbouwonderzoek
  - Vertegenwoordiging van het Landbouwonderwijs
  - Belgische Vereniging voor Onderzoek en Expertise voor de Consumenten Organisaties (BV OECO)
- Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen (MiNaraad). De leden van de Minaraad zijn:
    - Bond Beter Leefmilieu
    - Natuurpunt
    - UNIZO
    - VOKA
    - Boerenbond
    - ACV
    - ABVV
    - ACLVB
    - Landelijk Vlaanderen
    - Hubertusvereniging Vlaanderen
    - Gezindsbond
    - BV OECO
    - VVP
    - VVSG
    - Vertegenwoordigers van onderzoekinstellingen
      - Universiteit Antwerpen
      - KU Leuven
      - Universiteit Hasselt
      - European Environmental Advisory Councils
- De Sociaaleconomische Raad van Vlaanderen (SERV). De SERV omvat volgende leden:
    - Voka-Vlaams Economisch Verbond
    - BB
    - UNIZO
    - Vereniging voor Social Profit Ondernemingen
    - Algemeen Christelijk Vakverbond
    - Algemeen Belgisch Vakverbond
    - Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België
- Vlaams Mensenrechteninstituut

Overige leden Monitoringscomité

Hier naast zijn er ook een aantal raadgevende leden van het MC. Het gaat hier om:

- Waals Gewest
- Europese Commissie

Hiernaast identificeerden wij nog een aantal andere belanghebbers die geen deel uitmaken van het Monitoringscomité en dus op andere manieren betrokken zullen worden. Het gaat hier over onder andere:

- Individuele en specifieke begunstigen van het GLB-SP (vb. LAG's en PO's)
- Landbouwadviseurs en -consulenten
- Burgers

7.2. Indeling van de belanghebbenden

De hierboven vermelde belanghebbenden kunnen wat betreft betrokkenheid en capaciteitsopbouw noden opgedeeld worden in vier groepen. Deze groepen zijn vernoemd naar hun rol binnen de evaluaties van het GLB-SP: Samenwerken, Adviseren, Betrekken en Informeren

---

Samenwerken

Dit zijn belanghebbenden met een directe rol bij het opstellen en uitvoeren van het GLB-SP en het evaluatieplan. Het gaat voornamelijk om de verschillende overheidsinstanties die betrokken zijn in het MC.

- Agentschap voor Natuur Bos
- Beheerautoriteit
- Departement Landbouw en Visserij
- Departement Omgeving
- Vlaams Betaalorgaan
- Vlaams Ruraal Netwerk
- Vlaamse Landmaatschappij

Daarnaast hebben ook de functioneel onafhankelijke evaluatie-experten van het Departement Landbouw en Visserij een cruciale rol in de samenwerking.

De belanghebbenden helpen mee bij het opstellen van de evaluaties en ondersteunen de uitvoering ervan. Dit onder meer door het aanleveren van data, bijdragen bij de interpretatie van resultaten, verspreiding van resultaten, enz. Uitwisseling met deze instanties zal (informeel) gebeuren via het uitvoeringscomité van het GLB-SP, de werkgroep Evaluatie en bilaterale afstemming.

De capaciteitsopbouw zal voornamelijk bestaan uit het afstemmen en betrekking tot gegevensuitwisseling voor evaluaties, het voorzien van goede doorstroming van algemene informatie en het reflecteren over en verspreiden van evaluatieresultaten.

Adviseren

Deze groep bestaat uit instanties die niet direct betrokken zijn bij de opmaak van het GLB-SP en de evaluatie ervan, maar wel kunnen bijdragen door het aanleveren van adviezen en inzichten uit

verschillende sectoren. Deze groep bestaat onder meer uit de overheidsorganen die niet direct betrokken zijn bij de werking van het GLB-SP, de sociale, economische en maatschappelijke partners, enz. Concreet zien we voor Vlaanderen de verschillende instanties:

- Verschillende Vlaamse ministers
- Vereniging van de Vlaamse Provincies
- Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten
- Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij
- Milieu- en Natuurraad voor Vlaanderen
- Sociaaleconomische Raad van Vlaanderen
- Vlaams Mensenrechteninstituut
- Europese Commissie

Belanghebbenden in deze categorie zullen betrokken worden door advies te geven over de evaluaties. Uitwisseling met deze instanties zal gebeuren via het MC.

De capaciteitsopbouw voor deze instanties zal voornamelijk bestaan uit het duidelijk communiceren van het evaluatieplan, de jaarlijkse prestatierapporten en de (samenvatting van) evaluaties.

Betrekken

Deze groep bestaat uit de belanghebbenden die niet betrokken zijn bij het opstellen van het GLB-SP maar wel als begunstigden van het GLB-SP optreden. Het gaat hier over alle begunstigden van het GLB-SP met onder meer ook de LAG's en PO's.

Een deel van de gegevens die nodig zijn voor de evaluatie zullen afkomstig zijn van de begunstigden. Dit kan gebeuren via registers, statistieken, etc. Daarnaast kan van begunstigden ook verwacht worden om bevragingen in te vullen die kunnen dienen als extra informatie voor evaluaties.

Capaciteitsopbouw naar begunstigden bestaat voornamelijk uit het informeren over en verduidelijken van maatregelen en relevante wijzigingen hieraan (in het kader van de evaluaties). Hiervoor zullen constant communicatie-acties ondernomen worden doorheen de programmaperiode (vb. via nieuwsbrief, website, infosessies...).

Hiernaast zijn de begunstigden ook onrechtstreeks vertegenwoordigd in het MC via onder meer de SALV, SERV, ...

De LAG's en PO's zullen ook specifieke, evaluatie gerelateerde, taken hebben in de door hen ondernomen acties.

Informereren

Deze laatste groep bestaat uit belanghebbenden die geen directe link hebben met het GLB-SP en zijn evaluaties. Het gaat hier onder meer over:

- Landbouwadviseurs en -consulenten
- Burgers
- Waals Gewest

Deze belanghebbenden zullen voornamelijk geïnformeerd moeten worden over de algemene resultaten van de evaluaties, om zo een beeld te krijgen op het gevoerde beleid en de impact op de samenleving, het milieu en de economie. De capaciteitsopbouw voor deze belanghebbende zal zich dan ook beperken tot de algemene communicatie (zie 8. Communicatie en opvolging). Specifiek voor landbouwadviseurs en -consulenten zal het belangrijk zijn om de GLB-maatregelen en wijzigingen daaraan tijdig te communiceren. Dit kan via de reeds bestaande kanalen.

8. Communicatie en opvolging

Het verspreiden en het bestuderen van de (samenvattingen van de) evaluatierapporten en -resultaten zijn een belangrijk aspect. Een vlotte communicatie is belangrijk voor alle stakeholders van de GLB-SP evaluatieactiviteiten zoals beschreven in hoofdstuk 7. “In kaart brengen van belanghebbenden” van dit document. Voor meer directe betrokken partijen zal deze informatie een impact hebben op het maken van beleidsbeslissingen en het geven van adviezen. Voor minder direct betrokken partijen zal deze informatie een inkijk geven in het verloop en de resultaten van het GLB-SP.

Het verspreiden van informatie uit evaluatieactiviteiten zal gebeuren via verschillende kanalen die afhankelijk zijn van de doelgroep. Dit maakt een vlotte, efficiënte, specifieke doorstroming van informatie mogelijk. Onder de verschillende kanalen zien we onder meer: digitale uitwisselingsplatformen, website, presentaties, toelichtingen, etc. We maken het onderscheid tussen continue acties en tijdelijke acties. Hieronder worden de verschillende communicatiekanalen, hun doelgroep en doel in meer detail besproken.

8.1. Continue acties

Digitaal uitwisselplatform

Het digitaal uitwisseling platform van het Dept. LV, SharePoint, zal gebruikt worden om vlot informatie en documenten te delen tussen de overheidsdiensten die instaan voor de uitvoering en opvolging van het GLB-SP. Het gaat hier om: het Vlaams Ruraal Netwerk, het Departement Landbouw en Visserij, het Agentschap voor Natuur Bos, de Vlaamse Landmaatschappij, het Departement Omgeving en het Vlaams Betaalorgaan. Een dergelijk uitwisselplatform bestond reeds in de vorige programmaperiode (PDPO III) en werd ook gebruikt in de voorbereiding van het GLB-SP en het evaluatieplan. Dit platform zal in de volgende jaren onderhouden en continu geactualiseerd worden. Dit platform is dan ook de eerste lijn in de communicatie naar de direct betrokken organen.

Communicatie via deze weg is een belangrijk instrument voor afstemming en de kwaliteitswaarborging van de uitvoering van het GLB-SP.

Presentaties en toelichtingen in de Werkgroep Evaluatie

In het kader van de voorbereiding van het evaluatieplan werd een evaluatie werkgroep opgericht. Deze werkgroep bevat de overheidsdiensten die betrokken zijn bij de uitvoering van de GLB-maatregelen en functioneel onafhankelijke evaluatie-experten (zie hierboven). Resultaten en bevindingen van evaluatieactiviteiten zullen op deze werkgroep voorgesteld en besproken worden.

Deze communicatie een belangrijke stap in de afstemming en kwaliteitswaarborging van de evaluatie-activiteiten.

Presentaties en toelichtingen in het Monitoringscomité (MC)

Het MC van het Vlaams GLB-SP bevat de belangrijkste belanghebbenden van de evaluatieactiviteiten (zie 7. In kaart brengen van belanghebbenden). Via regelmatige toelichtingen en/of presentaties aan het MC willen we de politieke vertegenwoordigers en andere belanghebbenden informeren over de vooruitgang en impact van het GLB-SP. In lijn met het huishoudelijk reglement zullen de

evaluatieactiviteiten in de vorm van rapporten, of samenvatting hiervan, minstens 2 weken voor de geplande overlegmomenten aan de leden van het MC bezorgd worden.

Vermits een groot deel van de belanghebbenden bereikt wordt, is dit communicatiekanaal van groot belang voor het verspreiden van informatie over de voortgang en impact van het GLB-SP.

Informereren via de website

De samenvattingen van de evaluatieactiviteiten zullen op de webpagina van het GLB 2023-2027 van de website van het Departement Landbouw en Visserij gepubliceerd worden. Hier kunnen deze geraadpleegd worden door iedereen die geïnteresseerd is. Op deze manier worden alle belanghebbenden en ook het bredere publiek, overheidsinstanties van andere regio's/landen, etc. bereikt.

Dit zal de belangrijkste communicatievorm zijn om de evaluatieactiviteiten te verspreiden naar het bredere publiek.

Informereren via de kanalen van het Vlaams Ruraal Netwerk

De evaluatieactiviteiten kunnen ook via het Vlaams Ruraal Netwerk gedeeld worden. Dit kan via de website van het netwerk, via de nieuwsbrief ... Ook de eigen evaluatie van het Vlaams Ruraal Netwerk zal via de eigen kanalen gedeeld worden.

8.2. Tijdelijke acties

De tijdelijke acties betreffen onder meer studiedagen, excursies, beurzen ... De meeste van deze acties worden door het Vlaams Ruraal Netwerk of door de beheersdienst zelf uitgevoerd.

8.3. Opvolging van evaluatieactiviteiten

Om een efficiënte opvolging van evaluatieactiviteiten te garanderen is een goede communicatie belangrijk. Hiervoor zal gebruik gemaakt worden van de hierboven beschreven kanalen. Daarnaast zijn de Werkgroep Evaluatie en het Monitoringscomité van groot belang om te reflecteren over de resultaten van de evaluatieactiviteiten. Deze organen voorzien ruimte voor een brede discussie waarbij alle belangrijkste belanghebbenden van het GLB-SP betrokken zijn.

Indien bepaalde bevindingen van een evaluatieactiviteit noopt tot een wijziging van het GLB-SP, zal dergelijke wijziging opgesteld worden door de beheerautoriteit en de overheidsinstantie(s) die instaan voor het beheer en uitvoering van de betrokken maatregel(en). Wijzigingen aan het GLB-SP worden, conform art. 124 lid 4 van de GLB-verordening (EU) 2021/2115 voor advies voorgelegd aan het MC.

9. Middelen, technische bijstand en capaciteitsopbouw

9.1. Administratieve capaciteit (personele middelen)

De coördinatie van de evaluatieactiviteiten zal gebeuren door coördinatie-eenheid van de beheerautoriteit (Dept. LV). Deze is verantwoordelijk voor de planning en de coördinatie van de uitvoering van de evaluaties. Deze eenheid bestaat uit ongeveer vijf voltijdsequivalenten (VTE's) waarvan twee focussen op de monitoring en evaluatie.

Evaluaties zullen uitgevoerd worden door functioneel onafhankelijke evaluatoren zowel binnen als buiten het Dept. LV, in samenwerking met de betrokken overheidsinstanties. Zoals beschreven in hoofdstuk 3. "Evaluatiekader" zullen snelle en kortere evaluatieactiviteiten uitgevoerd worden door medewerkers binnen het Dept. LV. Dit zal dan vooral gaan om studies o.b.v. indicatoren, diepgaandere analyses, ... Complexere evaluatieactiviteiten kunnen als overheidsopdrachten uitbesteed worden aan externe evaluatoren die voor de start van de evaluatieactiviteit bepaald worden.

De gemaakte kosten zullen voornamelijk bestaan uit personeelskosten, de kost voor extern uitgevoerde evaluatie-activiteiten, communicatie en eventuele capaciteitsopbouw-activiteiten. Budget hiervoor wordt voorzien van uit de Technische Bijstand van het GLB-SP.

9.2. Technische bronnen – Data en IT

Op het vlak van data en IT zal bij de evaluatieactiviteiten gebruik gemaakt worden van de verschillende systemen opgezet binnen het Dept. LV. Dit omvat onder andere een recent opgezette datawarehouse en een IT-workflow voor het berekenen en beheer van indicatoren in het kader van het APR. De datawarehouse is een IT-systeem dat bestaat uit data vanuit verschillende databronnen zowel binnen als buiten het Dept. LV. Het wordt gebruikt voor het centraliseren en visualiseren van relevante data. Dit systeem zal van groot belang zijn bij het opzetten van data doorstroming voor evaluatieactiviteiten, zowel naar interne medewerkers als externe evaluatoren. De nieuwe IT-workflow voor het berekenen van de indicatoren in het kader van het APR laat toe om de APR indicatoren (automatisch) te berekenen uit data aangeleverd van de verschillende GLB-maatregelen.

De Technische Bijstand van het GB-SP wordt ook deels ingezet voor IT-ontwikkeling.

9.3. Ondersteuning en capaciteitsopbouw

Capaciteitsopbouw in kader van de GLB-evaluatie zal verder uitgewerkt worden bij het inplannen van de specifieke evaluatieactiviteiten. Algemeen kan gesteld worden dat ondersteuning waar nodig aangeboden kan worden via toelichtingen, richtlijnen, presentaties, enz. Indien nodig zullen deze activiteiten worden ingepland in samenwerking met het VRN en de maatregelbeheerders van de verschillende overheidsinstanties.

Voor de LAG's wordt onder andere ingezet op de ondersteuning en capaciteitsopbouw via 'Lerende Netwerken LEADER', georganiseerd door het Vlaams Ruraal Netwerk. Deze netwerkmomenten worden gemiddeld twee keer per jaar georganiseerd en bestaan doorgaans uit een dagdeel presentaties/intervisie, aangevuld met projectbezoek(en). Er wordt gefocust op de capaciteits- en

thematische kennisopbouw onder de LEADER-coördinatoren omtrent verschillende thema's relevant voor de uitvoering, met onder andere de monitoring en evaluatie, van de LEADER-maatregel.

Daarnaast vinden er ook LAG-coördinatorvergaderingen plaats. De Vlaamse Landmaatschappij is organisator van deze bijeenkomsten en hier worden voornamelijk praktische en technische zaken behandeld waarvan de LEADER-coördinatoren op de hoogte moeten van zijn voor een optimale werking. Deze zullen om de zestal weken plaatsvinden vanaf 2024 en worden apart van de Lerende Netwerken LEADER georganiseerd. Tot slot krijgen de Leadercoördinatoren op eigen initiatief vormingen, netwerkmomenten en dergelijke meer te volgen en/of aan hun LAG aan te bieden, naar eigen inzicht en nood. Ze rapporteren hier halfjaarlijks over aan de beheersdienst.